

Katedra: Filosofie

Studijní program: Učitelství pro 2. stupeň ZŠ

Studijní obor: český jazyk a občanská výchova
(kombinace)

KATOLICKÁ CÍRKEV NA LIBERECKU
PO ROCE 1938
CATHOLIC CHURCH IN LIBEREC AREA
AFTER A YEAR 1938

Diplomová práce:

Autor:

Jana JANOSIKOVÁ-BIELSKÁ

Podpis:

Adresa:

Liberecká 76

463 34, Hrádek nad Nisou

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Ing. Miloš Raban, ThD.

Konzultant:

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
77	2	33	0	28	9

V Liberci dne: 27. 7. 2010

Katedra: filosofie

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(pro magisterský studijní program)

pro (diplomant) Jana Janosiková – Bielská
adresa: Liberecká 76, 463 34 Hrádek nad Nisou
obor (kombinace): • J - OV

Název DP: Katolická církev na Liberecku po roce 1938

Název DP v angličtině: Catholic Church in Liberec area after a year 1938

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Ing. Miloš Raban, ThD.

Konzultant:

Termín odevzdání: 30. 4. 2009

Pozn. Podmínky pro zadání práce jsou k nahlédnutí na katedrách. Katedry rovněž formulují podrobnosti zadání. Zásady pro zpracování DP jsou k dispozici ve dvou verzích (stručné resp. metodické pokyny) na katedrách a na Dekanátě Fakulty pedagogické TU v Liberci.

V Liberci dne 23. 4. 2008

.....
děkan

.....
vedoucí katedry

Převzal (diplomant):

Datum:

Podpis:

Název DP: Katolická církev na Liberecku po roce 1938

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Ing. Miloš Raban, ThD.

Úvod:

Katolická církev znamenala v dějinách významnou součást smyslu života v našem národě. Vlivem nacistického a komunistického režimu došlo k vážnému narušení její kontinuity a perspektivy. Liberecko bylo o to více zasaženo masovou nucenou migrací obyvatelstva ve 20. století a systematickou likvidací vlivu a struktur katolické církve. Dějiny katolické církve na Liberecku od roku 1938 nebyly zatím systematicky zpracovány. Zmapování a popis této problematiky může přispět k nalezení kontinuity, identity a perspektivy katolické církve v tomto regionu.

Cíl:

Cílem mé práce je přispět k historickému poznání příčin událostí, které nastaly zejména v historických zlomech, a to po vysídlení českého a německého obyvatelstva po roce 1938, po komunistickém puči v období 50.–60. let 20. století, po násilném potlačení Pražského jara roku 1968 a v následném období normalizace v letech 1969–1989 a po nástupu demokraticko-liberalistického procesu v letech 1990–2005.

Požadavky:

Základním předpokladem pro mou práci je čerpat z prvních pramenů (matrika, archiv, ...). Dalším předpokladem je získání a zpracování svědectví dosud žijících zainteresovaných a informovaných osob.

Literatura:

České církevní dějiny ve druhé polovině 20. století. Brno : CDK, 2000. 116 s.
ISBN 80-85959-74-7.

Kratochvíl, Antonín. Žalují. Praha : Česká expedice, 1990. 276 s. ISBN 80-900123-2-9.

Macek, Jaroslav. Biskupství litoměřické. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2005.
188 s. ISBN 80-7192-978-6.

Resumé

Dějiny katolické církve na Liberecku od roku 1938 zatím nebyly systematicky zpracovány. Diplomová práce přispívá k jejich poznání. Zmapování a popis situace na Liberecku v daném období přispívá k odhalení kontinuity a perspektivy církve v tomto regionu. Důraz je kladen na narušení vývoje církve především komunistickým režimem. Důležité jsou události a změny, které nastaly zejména v historických zlomech. Jako základní zdroj informací sloužily archivní materiály, kroniky a svědectví pamětníků.

Klíčová slova: katolická církev, Liberecko, komunismus, rok 1938, vývoj církve

Summary

The Diploma thesis is focused on History of the Catholic Church in the Liberec region. The historical events have not been systematically processed since 1938. The Diploma thesis contributes to its understanding. Mapping and description of the situation in the Liberec region in that period contributed to the disclosing of continuity. And also perspective of the Church in this region. Emphasis is placed on development disruption of the Church primarily by the communist regime. The important things are events and changes which have occurred especially in the historical turning points. As essential sources of information were used archival materials, chronicles and testimonies of witnesses.

Keywords: Catholic Church, Liberec region, communist regime, year 1938, development of the Church

Zusammenfassung

Die Geschichte der katholischen Kirche in Liberec und Umgebung ab 1938 wurden noch nicht systematisch verarbeitet. Die Diplomarbeit trägt zur Erkenntnis der Geschichte bei. Die Bestandsaufnahme und Beschreibung der Situation in Liberec und Umgebung in dem genannten Zeitraum tragen zur Enthüllung von Kontinuität und Zukunftsperspektive der Kirche in dieser Region bei. Im Vordergrund steht dabei die Beeinträchtigung der Entwicklung der Kirche insbesondere durch das kommunistische Regime. Wichtig sind Ereignisse und Änderungen, die bei historischen Wendepunkten vorkamen. Als Grundquelle der Informationen dienten Archivmaterialien, Chroniken und Aussagen von Augenzeugen.

Die Schlüsselwörter: die katholische Kirche, Liberec (Reichenberg), das kommunistische Regime, das Jahr 1938, die Entwicklung der Kirche

Obsah

Slovo úvodem	7•
1• Vymezení území	9•
2• Přehled libereckých kostelů	10•
3• Církev před rokem 1938	17•
4• Církev 1938–1945	23•
4.1• Situace v Liberci před rokem 1945	26•
5• Církev 1945–1948	30•
5.1• Liberec v poválečném tisíciletí 1945–1948	31•
6• Církev 1948–1968	37•
6.1• Liberecko v letech 1948–1968	42•
6.2• Perzekuce věchních řádů	43•
6.3• Duchovní správa	47•
7• Církev 1968–1989	52•
7.1• Pražské jaro	52•
7.2• Normalizace	53•
7.3• 70. léta–1989	54•
7.4• Litoměřická diecéze – období sedisvakance 1974–1989	54•
7.5• Liberec	55•
7.6• Františkáni v Liberci	56•
8• Církev 1989–2005	66•
Závěrem	74•
Seznam použité literatury	76•
Seznam zkratk a symbolů	78•
Seznam příloh	79•

•

•

•

• • • • •

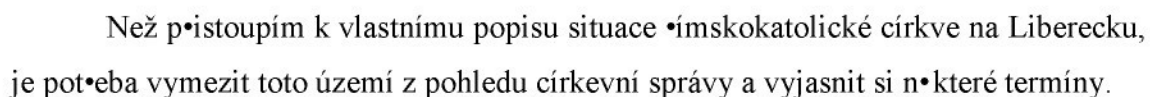
Téma mé práce je velice obšírné a jistě ho nelze na tak malém množství stránek zcela obsáhnout. Tato oblast ještě není dostatečně zpracovaná, mou práci je však třeba chápat jako pouhý příspěvek k tématu, jako dílek do mozaiky, kterou se snad v budoucnu podaří složit.

Práce se dotýká vývoje katolické církve v naší zemi ve druhé polovině 20. století. Jedním z cílů je bližší poznání událostí, které se odehrávaly v době kolem důležitých historických mezníků a které výrazně ovlivnily další vývoj církve. Touto problematikou se již několik publikací zabývá, ale žádná z nich se nevěnuje blíže Liberci. Proto jsem se zaměřila úzce na oblast Liberecka, především na Liberec samotný, a z dostupných materiálů, z archivních záznamů a z vyprávění pamětníků jsem získané informace zpracovala do jakéhosi přehledu libereckých duchovních a nastínila jejich působení v dané lokalitě. Dále jsem aplikovala celorepublikové poměry a události na liberecký vikariát, potažmo na litoměřickou diecézi.

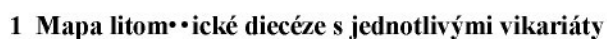
Je velmi složité nalézt nějaké záznamy o situaci církve v druhé polovině 20. století přímo v Liberci. Na libereckém arciděkanství uchovávají kroniku, která je zdrojem alespoň některých informací z období let 1938–1947. Poté následuje dlouhé nezpracované období 1948–1990, protože podle slov místního kněze se každý v těchto letech bál cokoli sepsávat. Od roku 1990 pokračuje ve zpracovávání liberecké farní kroniky P. František Opletal a právě tato kronika se stala jedním z velmi důležitých pramenů mé práce.

Při získávání informací jsem znatelně využívala studiu archivních materiálů ve Státním okresním archivu v Liberci a v Ústavu pro studium totalitních režimů v Praze. Odtud jsou čerpány informace o některých duchovních z jejich osobních spisů a z výsledků. Archivní záznamy především z libereckého archivu poskytly obraz o situaci církve, výuce náboženství, práci církevního tajemníka atd.

Další použité informace pocházejí z rozhovorů s vyprávěcími duchovními, kteří v Liberci působili již v období totality a zůstali v něm dodnes. Právě od pamětníků je možné dozvědět se mnohé skutečnosti, které jinde nenajdeme, proto jsou důležitou součástí bádání. Ovšem hrozí zde jakési riziko v podobě příliš subjektivního pohledu dotazovaného. Proto je třeba pokusit se takto získané informace zpracovat s určitým nadhledem.

Na mapě litoměřické diecéze lze vidět hranice jednotlivých vikariátů.

² Správní jednotka římskokatolické církve v čele s biskupem. Pod diecézi spadájí vikariáty. Diecéze je součástí církevní provincie. Patrony litoměřické diecéze jsou sv. Štěpán, sv. Viktorin a sv. Felix. Od roku 2000 k nim na žádost biskupa Josefa Koukla přibyla také sv. Zdislava, která je dnes hlavní patronkou diecéze.

Převodní kostelík byl postaven uprostřed dřívějšího libereckého hřbitova ve 14. století. Základy kostela v dnešním půdorysu byly položeny v září roku 1579. Až

A photograph of the exterior of a church. On the left, a tall, dark spire with a cross on top rises against a clear blue sky. The spire has a light-colored base with arched windows. To the right, a large, light-colored stone wall features a prominent circular window with intricate tracery. Below the circular window, a large, dark, arched doorway is visible. The church's roof is dark and appears to be made of slate or shingles.

přítomnosti tehdejšího kaplana dr. Františka Korda•e, o kterém bude v této práci ještě •e•. Budova arcid•kanství se dnes nachází na míst• p•vodní farní budovy.³

1906 opravdu začalo se stavbou kostela a již v prosinci roku 1907 kostel stál. Vysvěcen

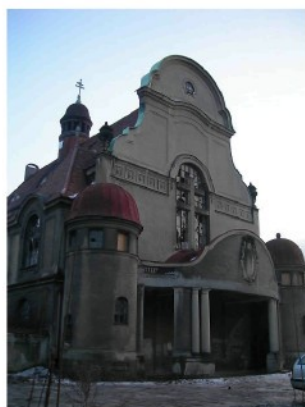
³ DOBIÁŠ, Josef. *Liberecké chrámy*. Liberec : arcid•kanský ú•ad, 1983. 54 s.

dříve sloužila jako škola a ubytovna řádových sester voršilek. Voršilky z Liberce pocházely převážně z Berlína. V Německu však propukl tzv. Kulturkampf⁷ a řádové sestry musely odejít. Dostaly se tak do naší vlasti. Nejprve zůstaly v letech 1880–1894 v Králíkách, nakonec se však usadily v Liberci. Zde založily svůj klášter a školský institut s ubytovnou pro dívky, které zde studovaly.⁸ Na počátku 50. let byly v klášteře internovány sestry voršilky, premonstrátky a cyrilometodějky. Roku 1953 bylo do objektu přesunuto lékařské středisko, které se později změnilo v polikliniku.⁹ Polikliniku s lékárnou nalezneme v bývalém klášteře i dnes.

• • • • •

Chrám byl postaven v letech 1908–1911 v novobaročném stylu s prvky secese a zasvěcen sv. Marii Magdaléně. 11. června 1911 ho vysvětil litoměřický biskup Josef Gross. Sloužil jako

klášterní kostel
kapucínského řádu.

Kapucíni pobývali v malém klášteře, který byl postaven roku 1911.¹⁰ V 50. letech kapucínský klášter zanikl a objekt začal být využíván jako mateřská škola. Kostel byl určitou dobu pronajat Knize. V současné době však podléhá chátrání, a jelikož církev nemá dostatek peněz na jeho rozsáhlou opravu, hledá se někdo, kdo by měl potřebné prostředky k jeho opravě a následně by tento objekt nějakým vhodným způsobem využíval, například jako galerii apod.

⁷ Politický boj proti katolické církvi v Německu v 70. letech 19. století za vlády O. von Bismarcka.

⁸ MACKOVÁ Marie, Voršilky v Liberci 1895–1918. *Fontes Nissae - Prameny Nisy*, 2005, č. VI.

⁹ KARPAŠ, Roman. *Knihy o Liberci*. Liberec : Dialog, 2004. 704 s.

¹⁰ DOBIÁŠ, Josef. *Liberecké chrámy*. Liberec : arcidiecézní úřad, 1983. 54 s.

[illegible]

Ve Vratislavicích, jako v ostatních libereckých farnostech, žila dlouho německá většina, samozřejmě katolická,

¹² Tamtéž.

Josef August, který se komunistickému režimu jevil jako nepohodlný, proto byl přeložen. Mezi lety 1951–1989 se zde vysílalo ještě několik dalších kněží. Rychlá cirkulace duchovních v jednotlivých farnostech byla záměrná, jevila se jako účinný prostředek pro ztížení plánované pastorace ze strany kněží.

V roce 1990 nastal ve farnosti velký obrat k lepšímu s příchodem františkánského kněze Antonína Kejdany, který svým přístupem dokázal zaujmout mnoho lidí. P. Antonín měl na starosti Rochlice a do Vratislavic dojížděl. Dalším pozitivním krokem byl příchod jáhna Václava Vačka v roce 1991, který je administrátorem farnosti dodnes a vede ji s velkou horlivostí. V roce 1992 odchází P. Antonín, ale na jeho místo je dosazen jiný františkán, P. Radim Jáchym. P. Radim spravuje rochlickou farnost a ve Vratislavicích působí dodnes.

• • • • •

Kostel byl postaven v letech 1909–1910 z důvodu, že Ruprechticím chyběl vlastní kostel, ačkoli byly jednou z nejlidnatějších částí Liberce.¹³

Od roku 1960 sloužil ruprechtický kostel dočasně jako skladiště exponát Severočeského muzea a o pět let později získal liberecký

Okresní archiv smlouvu k užívání kostela pro své potřeby na dobu 50 let. Roku 1990 byly ale farnosti ve Vratislavicích, Rochlicích a Ruprechticích předány františkánům, kteří do té doby působili pouze tajně. Administrátorem Ruprechtic se stal P. Antonín Kejdana, jehož zásluhou byl zrekonstruován zdejší kostel i malý zdevastovaný kostelík U Obrázku.

V současné době žije v Ruprechticích přítelná komunita františkánů.

¹³ DOBIÁŠ, Josef. *Liberecké chrámy*. Liberec : arcidiecézní úřad, 1985. 54 s.

¹⁵ DOBIÁŠ, Josef. *Liberecké chrámy*. Liberec : arcid•kanský ú•ad, 1983. 54 s.

kostela zcela p•estav•li.¹⁶

¹⁶ Tamtéž

Historikové se při zkoumání situace církve ve 20. století většinou obrazejí k době po 2. světové válce, ale je třeba vědět, že poválečná situace církve má své kořeny hluboko v 1. republice. Zpočátku se proto budu soustředit na tzv. fenomén prvorepublikového katolicismu.

Po vzniku československé republiky v roce 1918 se ke katolické církvi hlásilo téměř 90 % obyvatel. Samozřejmě ale nebyla jedinou církví, která byla v republice zastoupena. Hodně příznivci měli i evangelíci – luteráni a kalvíni, kteří se roku 1918 spojili, a tak vznikla českobratrská církev evangelická. V Liberci byla založena první kazatelská stanice roku 1922 a spadala pod Libštát. Další církví byla Jednota bratrská. Ta ale zpočátku nesměla používat toto jméno a státem byla uznaná pod názvem Evangelická církev bratrská. Teprve od roku 1921 se opět směla vrátit k svému původnímu názvu Jednota bratrská.¹⁷

V situaci na počátku 20. století stály proti sobě dva odlišné proudy českého prvorepublikového katolicismu. Zástupcem prvního, konzervativního proudu byl profesor František Kordaš. Druhý proud je naopak modernistický, reprezentovaný např. osobností Jindřicha Šimona Baara.

Nejprve k osobnosti Františka Kordaše. Narodil se 11. ledna 1852 v Seleticích. Vysvěcen na kněze byl 15. června 1878 v úm. V letech 1879–1885 působil jako kaplan v Liberci.¹⁸

Liberec byl prvním působištěm Františka Kordaše po jeho vysvěcení. Byl sem poslán litoměřickým biskupem Antonem Ludwigem Frindem jako čtvrtý kaplan do městského kostela sv. Antonína. Ten právě

procházel stavebními úpravami a pomalu získával dnešní podobu. Kordašovi bylo toto

¹⁷ BOHÁŠ, Zdeněk. *Atlas církevních dějin českých zemí 1918–1999*. Kostelní Vydí : Karmelitánské nakladatelství, 1999. 175 s.

¹⁸ DOBIÁŠ, Josef. Kordaš František Xaver, 31. arcibiskup pražský (1919–1931). *Obrázek*, 2006, ro. 4, č. 6, s. 13–15.

místo ur•eno jako duchovnímu, který um•l •esky a m•l zde na starosti •eskou menšinu (Liberec byl hlavním m•stem •eských N•mc•). Každou ned•li m•l sloužit bohoslužby a p•i nich kázat •esky. Zárove• však sloužil mše svaté a kázal v n•m•in• pro N•mce. Z •íma, kde studoval, dostal Korda• ta nejlepší doporu•ení, takže ho v Liberci p•ijali velmi vlídn• a brzy se stal oblíbeným. Brzy ale došlo ke zm•n•. Liberec byl v té dob• velmi významným centrem pr•myslu a st•ediskem textilní výroby. Nacházelo se zde však i centrum liberalismu a socialismu pro severní •echy. Korda• Liberec výstižn• p•irovnal ke „lví jám• socialismu“. V dob•, kdy Korda• p•sobil v Liberci, probíhal tzv. boj radikál• a umírn•ných anarchist• se socialisty. Rychle získal Korda• pov•st bojovníka proti liberalismu, protože v sociální demokratické stran• rozpoznal nebezpečí kolektivismu. Proto se stal nežádoucím a starosta se snažil p•esv•dit biskupa, aby kaplana Korda•e p•eložil jinam. Liberec byl p•edevším n•mecký. P•ist•hovalo se sem množství n•meckých d•lník•, kte•í zde hledali práci. •eský národní život m•l v Liberci velmi omezené p•sobišt•, takže vedení radnice se nelíbilo, že Korda• vyu•uje zdarma náboženství v •eštin•. K dispozici totiž nebyly ani peníze ani •eský u•itel. Navíc se kritika snesla i na jeho sestru Marii, která hrála na varhany mimo jiné i skladby pocházející z ruky •eských autor•. Roku 1863 dokázala •eská menšina založit •eskou besedu jakožto centrum národního života. Až do roku 1881 ale nem•la možnost zajistit vzd•lání v •eském jazyce. Práv• roku 1881 s Korda•ovým p•íjezdem do Liberce nastala zm•na. •ech•m se poda•ilo vybudovat školu a snažili se založit i školu mate•skou. Vznikala nová sdružení a probíhaly i p•ednášky. V pozadí t•chto událostí stál také práv• Korda•, který má velké zásluhy v práci s •eskou menšinou v Liberci. Požadoval spravedlnost a rovnoprávnost mezi národy. Jeho napomáhání •eské menšin• však vadilo N•mc•m.¹⁹

Kaplan Korda• se projevil jako velmi inteligentní, pracovitý a horlivý. Již v Liberci se svou prací jakoby p•ipravoval na budoucí hodnost pražského biskupa a odnesl si odtud ta nejlepší doporu•ení.

Z Liberce odešel do Litom•ic do diecézního seminá•e jako vicerektor, v letech 1889–1905 byl p•ímo rektorem seminá•e. Roku 1905 se stal profesorem bohoslovecké fakulty •eské univerzity v Praze (a zárove• ideovým v•dcem katolické inteligence). Stál

¹⁹ DOBIÁŠ, Josef. Korda• František Xaver, 31. arcibiskup pražský (1919-1931). *Obrázek*, 2006, ro•. 4, •. 6, s. 13-15.

u založení časopisu Echo a založil také Českou ligu akademickou. Roku 1911 se objevil na kandidátce ve volbách do Říšského sněmu za Českou stranu křesťansko-sociální a po vyhlášení samostatnosti Československé republiky se stal členem Revolučního národního shromáždění, kde zůstal až do doby, kdy byl roku 1919 papežem Benediktem XV. jmenován pražským arcibiskupem.²⁰

Kordaovo zdraví se zhoršovalo, dvakrát prodělal mrtvici a také zápal plic. Z tohoto důvodu požádal pražský nuncius dr. Korda, aby ze svého úřadu odstoupil, protože už nemohl na vykonávání funkce pražského arcibiskupa dost sil. Ten souhlasil a dobrovolně se úřadu vzdal. Dne 14. července 1931 arcibiskup dr. Korda nečekaně rezignoval na svou funkci. Zemřel 26. dubna 1934 v Praze v nemocnici milosrdných bratří, kam byl převezen poté, co při procházce upadl a vážně si poranil nohu. K tomu se navíc přidal zápal plic. Vzhledem ke svému vysokému věku nemoci podlehl. Pohřben byl do nové arcibiskupské hrobky v katedrále sv. Víta.²¹

Ze všeho, co bylo o Františku Kordaovi řečeno výše, se jeví jako velký obhájce autority. Zasloužil se o potlačení reformního hnutí kněžích na počátku české samostatnosti. Stavěl se proti každé revoluci. Nechtěl za žádnou cenu dopustit úpadek autority dogmatické víry, protože v ní spatřoval záruku autority mravní a právní, a byl přesvědčen, že pokud tato autorita přestane mít pro lidi význam, závažným následkem se může stát rozpad rodiny, státu i celé společnosti. Přestože se proti arcibiskupovi Kordaovi zpočátku stavělo mnoho odporců, většina z nich nakonec uznala jeho moudrost a schopnosti, jimiž napomohl k upevnění českého katolicismu v novém státě.

Zároveň s konzervativním proudem se ale na počátku 20. století začal v katolické církvi rozvíjet i modernější proud. V těchto i na Moravě chyběla přirozená církevní autorita arcibiskupa, který by byl ochoten a schopen postavit se událostem doby. Utvořil se tedy větší prostor pro modernistický proud katolické církve.

V této době jakéhosi církevního mezivládí vznikla Jednota českého duchovenstva ve státě Československém. Biskupové se báli promluvit, a tak byla Jednota jediným mluvčím církve v českých zemích. Papež Benedikt XV. dal členům Jednoty své požehnání, což se později potvrdilo tím, že s nimi jednal o reformách

²⁰ DOBIÁŠ, Josef. Korda František Xaver, 31. arcibiskup pražský (1919-1931). *Obrázek*, 2006, ro. 4, č. 3, s. 11-14.

²¹ Tamtéž

v církvi. Předseda Jednoty Jindřich Š. Baar předstoupil s programem nového kněžského hnutí a upozornil na spojitost s Jednotou a předválečnou Modernou. Jednota šla s revolučním národem proti aktivní politice katolických stran a dr. Kordáček. Bohumil Zahradník, který usiloval o funkci mluvčího Jednoty, odsoudil celibát, církevní kodex, chtěl rehabilitaci Jana Husa atd.²² Mladé laické katolické inteligenci se tyto názory prudce nelíbily a od tohoto kněžstva se mladí odvrátili. Měli kněží za zlé, že v těžké době (kácení soch) na církev útočí ještě oni. Tak se střetly názory dvou generací katolíků.

Do této situace se roznesla zpráva, že čím chce 31. pražským arcibiskupem jmenovat profesora Kordáčka a 16. září 1919 se tak stalo. Ihned vyšly v tisku útočné články proti Františku Kordáčkovi. Jeho jmenování však urychlilo třídní v kněžstvu. Lidové kněžstvo stálo za autoritou arcibiskupa (ze zásady i z politických důvodů). Klérus i katolická mládež přijala Kordáčka s nadšením také proto, že jeho jmenování znamenalo konec bezvládnosti, ale kněžská levice se ještě více utvrdila v úmyslu odloučit se od církve. Jednota se bála, jak se nový arcibiskup postaví k reformám, které chtěla většina duchovenstva. František Kordáček souhlasil s míním, že reforma je potřeba, ale pouze za souhlasu a pod záštitou autority papeže. Nyní už všechno spolek neodvratnému střetu.²³

V čem byly zamítnuty požadavky reformního hnutí Jednoty, např. zavedení eucharistie do liturgie, přijímání pod obojí nebo dobrovolný celibát, což způsobilo církevní schizma. Došlo k oddělení zhruba 10 % radikálnějších kněží i laiků, kteří založili československou církev v návaznosti na husitské tradice. V čele stál dr. Karel Farský, který se stal prvním patriarchou. Dne 8. ledna 1920 proběhl v Národním domě na Smíchově valný sjezd klubu reformovaného kněžstva, kde bylo schizma dokonáno.²⁴

Celková situace církve se tedy po 1. světové válce nevyvíjela dobře. V prvních letech po vzniku republiky se postavení římskokatolické církve zhoršilo. Dne 28. října

²² Srov. BOHÁČ, Zdeněk. *Atlas církevních dějin českých zemí 1918–1999*. Kostelní Vydí: Karmelitánské nakladatelství, 1999. 175 s.

²³ DOBIÁŠ, Josef. Kordáček František Xaver, 31. arcibiskup pražský (1919–1931). *Obrázek*, 2006, ro. 4, č. 3, s. 11–14.

²⁴ Srov. BOHÁČ, Zdeněk. *Atlas církevních dějin českých zemí 1918–1999*. Kostelní Vydí: Karmelitánské nakladatelství, 1999. 175 s.

1918 spolu se státním převratem padla v českých zemích i církevní autorita. Církev měla za Habsburky velkou moc, a protože po převratu národ smýšlel silně protihabsbursky, názory na katolickou církev se také zhoršily.

Jedním z výrazných projevů nesouhlasu s církví bylo stržení Mariánského sloupu v Praze. Mariánský sloup stál na Staroměstském náměstí a lidé novodobé socialistické společnosti ho tam neviděli příliš rádi. Jednalo se totiž o pomník vítězství katolíků v Praze nad luteránskými Švédy v 17. století. Již před válkou se objevily pokusy o odstranění sloupu. Nakonec byl opravdu stržen davem na popud některých politických osobností a rozbil se na mnoho dílů. Lidé vyjadřovali svůj nesouhlas s církví různým způsobem. Například mládež přišla na plnohodnotnou bohoslužbu s harmonikou a začala tancovat. Na Silvestra se dokonce několik lidí obléklo do mešních rouch a vyšli do ulic, kde v nich neuctivě pobíhali. Již roku 1919 byly ze škol postupně odstraňovány kříže (nejprve v Praze, pak i na venkově). Docházelo ke kácení soch, křížů, Božích muk, vyloupeno bylo i mnoho svatostánků. Na Slovensku toto chování způsobilo velkou vlnu nevole. Právě z tohoto důvodu se v této době poprvé objevily návrhy na odtržení Slovenska od českých zemí.²⁵

V březnu roku 1920 navázalo československo diplomatické styky s Vatikánem. Vztahy mezi katolickou církví a státem zůstávaly však napjaté. Postupně se zlepšil poměr mezi katolickou církví a státem od poloviny dvacátých let. Hlavním úkolem bylo vymezení hranic církevních obvodů tak, aby se shodovaly s hranicemi státu. Ve stejném duchu vyzníval také *Modus vivendi* z roku 1928, v němž došlo k částečné úpravě některých politicko-církevních otázek. Roku 1929 se konaly slavnosti k oslavě mučednické smrti svatého Václava, na jejichž organizaci se již společně podílela církev i stát.²⁶ To naznačovalo odeznání krize předchozích let a znovuoobnovení katolicismu, jehož vliv ve společnosti pomalu rostl.

Na procentuálním zastoupení členů katolické církve v roce 1930 lze pozorovat, jak velké následky způsobila krize katolické církve od roku 1918. V prvních letech po

²⁵ DOBIÁŠ, Josef. Korda František Xaver, 31. arcibiskup pražský (1919-1931). *Obrázek*, 2006, ro. 4, č. 2, s. 13-15.

²⁶ BOHÁČ, Zdeněk. *Atlas církevních dějin českých zemí 1918-1999*. Kostelní Vydí : Karmelitánské nakladatelství, 1999. 175 s.

vzniku republiky z církve vystoupilo přes milion lidí.²⁷ Nejvíce katolíků zůstalo na Moravě, ale početnější odchody z církve postihly především oblasti, kde reformní kněží vystoupili z katolické církve a přestoupili k církvi československé, např. oblast kolem Turnova a severovýchodní Čechy. Oproti tomu německé pohraniční oblasti zůstaly téměř nedotčeny.

²⁷ Tamtéž.

Katolí i jiní knží si v době okupace prošli mnoha nepříjemnostmi a museli prokázat velkou odvahu při svém působení. V kostele při kázání měli knží příležitost promlouvat k lidem a pokusit se je přesvědčit, že je třeba vytrvat ve vlastenectví. Také mnoho knží německé národnosti nesouhlasilo s nacistickou ideologií a promlouvalo veřejně proti ní. Knží proto byli vzátni nebo posíláni do koncentračních táborů, kde mnoho z nich zemřelo.

V období mezi válkami převažovalo v litoměřické diecézi obyvatelstvo německé národnosti. V čele této diecéze stál dokonce německý biskup Antonín Alois Weber, který svou funkci vykonával mezi lety 1931–1947.

Jednalo se o šestnáctého litoměřického biskupa. Narodil se 24. října 1877 ve Vlčí Hoře ve Šluknovském výběžku.

Biskup Weber se nezapojoval do politiky. Ačkoliv byl Němec, choval se k českým velmi vstřícně. Nevnoval pozornost národnostním rozdílům, šlo mu především o církev. V lednu 1931 zemřel Josef Gross, litoměřický biskup od roku 1910, a bylo tudíž potřeba jmenovat Grossova nástupce. Podle Modu vivendi z roku 1928 využilo vedení československého státu svého práva a

trvalo na nutnosti schválení budoucího biskupa vládou. Jednání o možných kandidátech bylo zdlouhavé a vyústilo v říjnu 1931 jmenováním Antonína Aloise Webera. Tento biskup vynikal svou lidskostí, kdy se snažil co nejčastěji stýkat s obyčejnými věřícími. Jeho cílem se stalo oživení života diecéze. Weber během několika let osobně navštívil všech 24 vikariátů litoměřické diecéze.²⁸

Na počátku 30. let se však začala měnit politická situace a vyostřovat národnostní konflikty v souvislosti s Konrádem Henleinem. *V roce 1931 založil Henlein Sudetendeutsche Heimatfront, kterou již po dvou letech přeměnil v nacistickou*

²⁸ MACEK, Jaroslav. *Biskupství litoměřické*. Kostelní Vydí : Karmelitánské nakladatelství, 2005. 188 s.

politickou stranu Sudetendeutsche Partei (SdP). ... SdP měla též tajné příčné kontakty s hitlerovským Německem a určitými kruhy ve Velké Británii.²⁹

Roku 1937 vydal papež Pius X. zvláštní encykliku s názvem „*S palčivou starostí*“³⁰, v níž upozornil na velké nebezpečí, které s sebou nese totalitní ideologie. Německá biskupská konference se v této záležitosti obrátila přímo na Adolfa Hitlera, čímž byla spuštěna vlna pomluv s cílem pošpinit církve a následovaly zinscenované procesy proti kněžím. Celá situace vyvrcholila roku 1938 zákazem vykonávání náboženství.

Mnichovská jednání v roce 1938 přinesla změny v diecézi. Její většinu, včetně samotných biskupských Litoměřic, zabrali Němci. Stejně dopadly i farnosti na jiných místech republiky (např. na Plzeňsku, v Podkrkonoší či na severní Moravě).³¹ Pokud si přeteme některé knihy a dokumenty z dané doby, zjistíme, že ani velmi inteligentní lidé neviděli tehdy situaci tak jasně. Ačkoli již byli u moci nacisté, někteří vzdělanci měli stále velmi naivní představy o budoucnosti Sudet. Jako příklad nám může posloužit např. profesor Adolf Kindermann³², který ještě na konci roku 1938 vydal svůj návrh na zřízení samostatné církevní provincie v Sudetech, se kterým by souviselo povýšení litoměřického biskupství na arcibiskupství a zřízení pěti nových biskupství v Liberci, Chebu, Opavě, Mikulově a Českém Krumlově.

Litoměřická diecéze byla rozdělena na dvě části. První část, tzv. Sudety, byla připojena k nacistické župě Gau Sudenland, jejímž hlavním městem byl Liberec a místodržitelem Konrád Henlein. Z diecéze tak bylo odtrženo 342 ze všech 446 farností, které do ní patřily roku 1938. Druhá část byla součástí tzv. Protektorátu Čechy a Morava. Biskupství v Litoměřicích se stalo jediným ze všech biskupství na území Čech a Moravy, které nemělo sídlo v Protektorátu.³³

²⁹ Cit. MACEK, Jaroslav. *Biskupství litoměřické*. s. 116.

³⁰ Tamtéž

³¹ BOHÁČ, Zdeněk. *Atlas církevních dějin českých zemí 1918–1999*. Kostelní Vydí : Karmelitánské nakladatelství, 1999. 175 s.

³² Srov. MACEK, Jaroslav. *Biskupství litoměřické*. Kostelní Vydí : Karmelitánské nakladatelství, 2005. 188 s.

³³ Tamtéž

Situace v pohraničí po obsazení Litoměřic 10. října 1938 německou armádou pod vedením generála Brauchitsche vypadala následovně. Po zabrání pohraničních oblastí se mnoho lidí přestěhovalo do vnitrozemí. Ti, co zůstali v Sudetech, se povětšinou stali oběťmi německé politiky. Do Liberce přijel tzv. Stickhalterkommissar, jehož úkolem bylo v zabraném území rozpustit všechny instituce, které nevyznávaly nacistické hodnoty.³⁴ Došlo ke zrušení všech českých škol a zabavení majetku katolickým organizacím a spolkům, takže biskupství zůstala jen malá část majetku. Zakázán byl na tomto území i katolický tisk, nejprve německý, později i Weberův církevní katolický list, který vycházel pro sudetskou část diecéze ve Varnsdorfu a pro protektorátní část v Teplicích.³⁵ S propagací nacismu rostl také tlak na členy NSDAP, ale například i na učitele a státní úředníky a další, aby vystoupili z církve, takže církev ze svých řad hromadně ztrácela inteligenci. Od roku 1941 musely být děti na náboženství přihlášeny písemně, aby mohly být tyto rodiny rovněž trestány (např. přeložení státních úředníků na jiné místo). Nacisté přikročili k nejrozsáhlejším omezením života katolíků. Například všechny církevní svátky musely být přeloženy na neděle, církevní slavnosti mimo kostel byly zakázány, dokonce byl určen i přesný počet hostií a mešního vína, který nesměl být překročen. Kněží mohli používat motorová vozidla jen velmi omezeně a peřlivý byl hlídán také obsah jejich kázání.

Během druhé světové války byla litoměřická diecéze hodně poničena a zničena. Taková situace byla pro všechny velice těžká a depresivní. Zmizely se lidé dokonce až roku 1945, kdy nacistická armáda přešla do defenzivy. Následovalo vystřízlivění, rostoucí odpor k nacismu a obnovování náboženských aktivit. Osobní protest obyvatel proti nacismu se pomalu mnil ve veřejný.

Po válce sudetská župa zanikla a diecéze se musela vypořádat s novou situací. Všem církevním institucím se mělo vrátit zabavený majetek, který byl ale ve velmi špatném stavu. Finančně biskupovi s diecézí vypomohl papež. Došlo také k odsunu Němců. Do ledna roku 1946 hovoříme o tzv. divokém odsunu, který s sebou přinesl mnoho obětí na životech nevinných lidí. Dne 11. června 1946 proběhl první velký organizovaný transport německých obyvatel do Německa a po něm pak další.

³⁴ Srov. MACEK, Jaroslav. *Biskupství litoměřické*. Kostelní Vydí : Karmelitánské nakladatelství, 2005. 188 s.

³⁵ Tamtéž

S německými obyvateli odcházeli i němeští kněží, aťkoliv nemuseli, protože se na ně vztahovala výjimka. Po zmnění poměrů v Československu po válce se rozhodl biskup Weber rezignovat a jeho rezignace byla přijata Vatikánem 23. ledna 1947.³⁶ Novým biskupem byl téhož roku jmenován Štěpán Trochta. Biskup Weber zemřel roku 1948 po vleklých zdravotních problémech.

• • • • •

Na tomto místě přichází na řadu kronika arcidiekanství v Liberci, která hovoří nejen o duchovních, kteří zde působili, ale i o dalších událostech, které nejsou jinde zaznamenány a pomohou čtenáři vytvořit si obrázek o situaci v Liberci.

Dne 1. srpna 1938 byl ustanoven 2. kaplanem v Liberci Karel Liesler, který dosud působil jako kaplan v Libochovicích.

Karel Liesler se narodil 4. srpna 1911 v Terezíně, absolvoval gymnázium v Litoměřicích, a pak odešel do Itálie, kde studoval filosofickou a teologickou fakultu. Zde byl také vysvěcen na kněze 22. prosince 1934. Když se vrátil domů, stal se kaplanem v Libochovicích, avšak vzápětí zemřel místní děkan Oplť a Karel Liesler byl ustanoven

administrátorem farnosti. Později byl však vyslán do Liberce, protože tam potřebovali českého kněze a navíc se katecheta Alois Král³⁷, který působil na libereckém gymnáziu, rozhodl odejít do penze. Hlavním úkolem P. Lieslera v Liberci byla tedy výuka na zdejších státních školách. Další povinnosti týkající se duchovní správy měly přijít na řadu teprve potom. Avšak liberecký arciděkan spolu s dalšími německými spolubratry

³⁶ Srov. MACEK, Jaroslav. *Biskupství litoměřické*. Kostelní Vydí : Karmelitánské nakladatelství, 2005. 188 s.

³⁷ Profesor Alois Král se narodil 16. prosince 1870 v Chotusicích (okres Šáslav). Po absolvování střední a vysoké školy byl 2. července 1893 vysvěcen na kněze v Litoměřicích. Nejprve působil jako kaplan v Krupce a Duchcově, poté jako katecheta v Novém Městě pod Smrkem. V letech 1920 – 1938 působil jako profesor náboženství na českém reálném gymnáziu v Liberci. V Liberci se podílel také na duchovní správě. Zemřel 18. října 1951.

ihned vyjádřili nesouhlas s touto ideou s tím, že kaplan Liesler by takto nemohl dostávat podíl z příjmů získaných jinou činností. Proto se musel podílet i na kancelářské službě nebo například zaopatřovat nemocné, zejména v liberecké nemocnici.

Politické a národnostní poměry se v poměněných příhraničních oblastech československa vyvíjely nepříznivě. Sudetoněmecká strana (SdP) v čele s Konrádem Henleinem se pokoušela vyburcovat lid odvážnými hesly. Nejprve se projevovaly snahy po zavedení autonomie uvnitř československé republiky, což vygradovalo až k touze přilíknout sudetská území k Německu. Tyto postoje v lidech probouzely také zkušenosti z ostatních zemí, například případ Rakouska, které bylo Hitlerem zabráno naprosto beztrápně.³⁸

Přímě v Liberci mělo Henleinovo hnutí své sídlo. Vzhledem k Henleinovu ráznému a sebevědomému vystupování a díky jeho nátlaku podlehl také velká část německých katolíků a duchovenstva touze po oddělení. Ti, kteří se nenechali ovlivnit, se však neodvažovali důrazněji odporovat.

Čeští obyvatelé Liberce se tolik nebáli. Věřili ve vojenskou pomoc českých spojenců - Francie, Anglie a Ruska. Je ale samozřejmé, že příchod českého kněze přijali s velkým nadšením a naději, neboť právě v jeho příchodu nalézali záruku slibné budoucnosti. Navíc arciděkan Robert Schuldes liberecké katolíky silně zklamal vyjádřením své podpory henleinovskému hnutí při manifestacích v červnu roku 1938.

Stejně jako na jiných místech, i v Liberci fungovala živá odnož Sdružení katolické mládeže, tělocvičný spolek Orel a také chrámový spolek jménem Ludmila. Zatímco na předměstích Liberce a v okolních obcích byly umístěny menší školy, velké české školy fungovaly přímě v Liberci a v Horním Řžodole. Co se týče výuky náboženství na těchto školách, jevila se dost problematicky. Především to bylo způsobeno nedostatkem dobrých katechetů, a to jak z řad duchovních, tak mezi laiky. Profesora Aloise Krále jsem již zmínila výše. Kromě něj na školách vyučoval náboženství kaplan Walter Neumann, který byl sice německé národnosti, avšak mluvil výborně česky, a dvě laické katechetky. Názory učitelů na náboženství se lišily. Někde byly dobré, jinde až nepřátelské. Například v Horním Řžodole uměli učitelé bravurně a

³⁸ Kronika libereckého arciděkanství

promyšleným způsobem odrazovat děti katolíků od úasti na výuce náboženství. Ovšem děti, které vydržely všechny tlak, zůstaly pro náboženství opravdu zapálené.³⁹

A jak to vypadalo s bohoslužbami? Německé bohoslužby samozřejmě převažovaly nad českými. České bohoslužby se konaly pouze v arciděkanském kostele v neděli a to navíc v sedm hodin ráno. Přesto však byla úast v tuto dobu v kostele hojná. Českých katolíků žilo tou dobou v Liberci kolem 12 tisíc, takže více bohoslužeb by určitě uvítali. Za této situace však bohužel mnoho z nich zvolilo raději pohodlnější variantu a účastnili se bohoslužeb německých. Kromě ranní české bohoslužby se sloužila ještě česká školní mše svatá v deset hodin dopoledne v kostele sv. Kříže.⁴⁰

V roce 1938 a v letech následujících bohužel novovali kaplani v Liberci většinu svého úsilí práci v kanceláři spíše než ostatním povinnostem. Především to bylo způsobeno velkým příjmem, který z této práce plynul. Kancelářská práce zahrnovala především vydávání keštních a oddacích listů, které si zde nechávali zhotovovat Němci žijící v Německu, aby tak mohli doložit svůj původ.

V září roku 1938 byla zástupci Anglie, Francie, Německa a Itálie podepsána tzv. Mnichovská dohoda, která nařizovala československu odstoupit poněkud přehranění oblasti Německu. Touto dohodou vyvrcholily snahy Sudetoněmecké strany, vedené s Konrádem Henleinem a také Adolfa Hitlera, kterému se tak podařilo roztržit československo.

Dne 9. října 1938 dorazili do Liberce němeští vojáci a místo ovládli. Většina obyvatel se však již předtím přesunula do jiných oblastí československa. Pochod Němců sledoval také liberecký arciděkan Schuldes. Stal se tak svědkem zajímavé události. Říkal, že když procházely první německé oddíly, zvedl se náhle silný vítr, který odkryl znak českého lva na poštovní budově zahalený právě německým praporem. Naznačovalo to podle něj, že češi se zase vrátí k moci.⁴¹

Okamžitě byly uzavřeny české školy a čeština se v podstatě veřejně nesměla používat. Lidé chtěli opustit své bydliště a přesunout se do vnitrozemí, ale česká vláda je vybízela, aby zůstali ve svých domovech a neopouštěli je. Poetnou českou menšinu spojovaly krom jiného také české bohoslužby, které zakázány nebyly. P. Liesler zůstal

³⁹ Tamtéž

⁴⁰ Kronika libereckého arciděkanství

⁴¹ Tamtéž

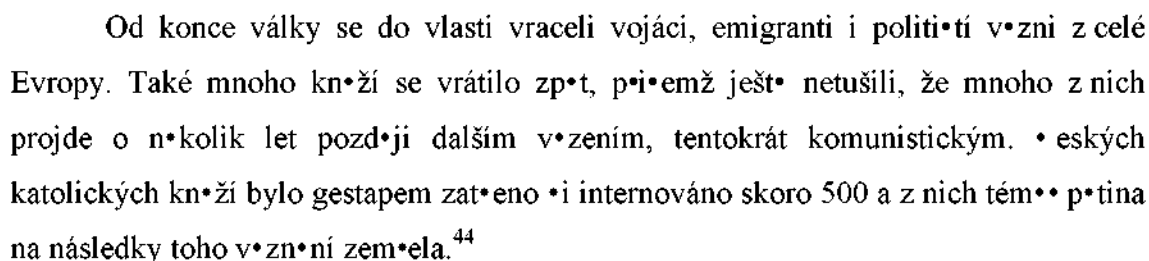
v Liberci a povzbuzoval zbylé duchy, aby se také nebáli. Kázání při bohoslužbách tedy zůstala vlastně poslední příležitostí, kde mohli Liberečtí slyšet veřejně češtinu. Ani němečtí kněží nevnímali změnu režimu příliš optimisticky, především kvůli postoji německé vlády ke katolickému náboženství, který byl velmi nepřátelský. Právě z tohoto důvodu chtěl rezignovat na svou funkci P. Josef Jahn, Ruprechtický vikář a děkan, ale po přemlouvání ostatními od své rezignace upustil.⁴²

Fakt, že se v libereckém kostele sv. Kříže konaly bohoslužby v češtině, přivábil mnoho katolíků z širokého okolí. Velmi oblíbená byla kázání v postní době před Velikonocemi roku 1939, která navíc probíhala v příjemnou dobu, ve tři hodiny odpoledne. Samozřejmě, že toto sdružování věřících zaznamenali i Němci. Zhruba o měsíc později doporučil arciděkan Schuldes P. Lieslerovi, že by bylo nejrozumnější podat si žádost o přeložení do vnitrozemí, kde již dva měsíce fungoval Protektorát. Důvodem byla nespokojenost německých úřadů s jeho činností a také s jeho přístupem k Němcům ve farní kanceláři.⁴³

Na začátku srpna roku 1939 odešel tedy do Turnova, kde působil jako kaplan. Tímto jeho odchodem skončily v Liberci české bohoslužby. Nikdo už se je neodvažoval sloužit.

⁴² Kronika libereckého arciděkanství

⁴³ Tamtéž

Volby v roce 1946 vyhráli komunisté. Začali být agresivnější a ve společnosti vládl strach. Církvi v té chvíli zbývalo už jen málo času ke svobodnému působení. Jakoby to tušila, začala být ještě aktivnější. Pořádala mnoho duchovních cvičení, misíí a katechetických kurzů. Na středních školách se sdružovali studenti v kroužcích Katolické akce. Jednalo se o náboženskou výchovu, která měla za úkol vychovávat v žácích mravní osobnost.⁴⁵

Je třeba podívat se nyní blíže na novou situaci, která se vytvořila po roce 1945. Když československá vláda získala moc nad osvobozeným územím, začalo vyhánění Němců z jejich domovů v naší vlasti. Odsun německých obyvatel z českých zemí začal již na podzim 1945, ačkoliv oficiálně propukl až v prosinci. Pro situaci církve je důležité především to, že odsun výrazně poznamenal organizační uspořádání církve a projevil se negativně na počtu věřících na našem území. Zastoupení katolíků v jižních a východních částech se příliš nezměnilo, stejně jako zůstalo stabilní i na jižní Moravě. Pokles v procentuálním podílu věřících byl však patrný v pohraničí. Po odchodu německého obyvatelstva nastala potřeba osídlit znovu vyprázdňené oblasti. Přicházeli převážně lidé bez vyznání stahující se do pohraničí z vnitrozemí.

Nelze ale spat•ovat p•í•inu poklesu po•tu katolí• pouze v odsunu, i když další d•vod s ním také souvisí. Z pohrani•í odešla totiž také p•evážná •ást n•meckých kn•ží. Po nich z•staly neobsazené fary a farnosti, kterým chyb•l duchovní, jež by je spravoval. Nejhorší situace byla v západních a severních •echách, v litom•šické diecézi.⁴⁶ Na

⁴⁴ Srov. VAŠKO, Václav, *Neumřelá I*. Praha : ZVON, 1990. 267 s.

⁴⁵ Tamtéž

⁴⁶ BOHÁČ, Zdeněk. *Atlas církevních dějin českých zemí 1918–1999*. Kostelní Vydí: Karmelitánské nakladatelství, 1999. 175 s.

Liberecku podle církevního tajemníka zůstali jen kněží starší, kteří neměli na vývoj příliš velký vliv. Ti, kteří zůstali, měli velmi složité postavení. Například vůbec nedostávali plat. Jejich postavení se zlepšilo až na přelomu 40. a 50. let.

Poté, co odešli němečtí kněží, vznikla potřeba dosadit do farností nové duchovní vedení, což bylo kvůli nedostatku kněží složité. O neobsazené farnosti se postarali řeholníci, kteří je obstarávali až do likvidace klášterů. V Mostě působili křižovníci s červenou hvězdou, v Žatci a okolí strahovští premonstráti, o farnosti na Jesenicku se starali augustiniáni. Františkáni měli svůj klášter v Hejnicích, dominikáni v Jablonném v Podještědí. Řeholníci se ale zapojili i v dalších oblastech. Významným byl cisterciácký klášter v Oseku. Ani zde se však nevyhnuli problémům způsobeným odsunem německých duchovních, na které reagoval biskup Štěpán Trochta (salesián) zřízením salesiánského úřadu v Oseku. Také jezuité byli aktivní. Své gymnázium měli v Bohosudově a zřídili také filosofický institut v Děčíně. Roku 1950 však došlo k násilné likvidaci klášterů, takže litoměřická diecéze byla opět ochuzena o mnoho kněží. Řešením bylo dočasné působení novokněží, kteří sem přišli z Moravy.⁴⁷ K internímu klášteru v Hejnicích se ještě vrátím později.

• • • • •

Liberecka a okolí se našťastí nedotkly útoky letců z nepřátelských zemí. Téměř ze dne na den najednou skončila válka. Po odchodu německých ozbrojených sil dorazila sovětská armáda. První sovětské tanky se objevily v Liberci hned 9. května 1945 a mířily přes Masarykovo náměstí k radnici. Kostel byl ze všech stran uzavřen a zabezpečen, aby se předešlo možnému zneuctnění, protože nikdo si nebyl jistý, jak se Rusové budou projevovat. Někdy se sice sovětscí vojáci pokusili dostat do hlavního libereckého kostela, ale zamčené dveře je odradily. Bohoslužby se v kostele sloužily, ale jinak byl kostel uzavřen téměř měsíc.⁴⁸

Vzhledem k nové situaci byly 20. května 1945 obnoveny české bohoslužby. Kaplan Neumann, který je vykonával, tak navázal na poměry před rokem 1938. Nejprve

⁴⁷ BOHÁČ, Zdeněk. *Atlas církevních dějin českých zemí 1918–1999*. Kostelní Vydí: Karmelitánské nakladatelství, 1999. 175 s.

⁴⁸ Kronika libereckého arcidiecéze

přicházelo na české bohoslužby jen velice málo věřících. Češi se však do Liberce hrnuli stále více, což se odrazilo i na duchovní správě. Dosud zde působili kněží německé národnosti, proto bylo potřeba dosadit mezi ně také Čechy. Proto byl biskupskou konzistoří v Litoměřicích jmenován nový 1. kaplan, jímž se stal dr. Liesler. Od 1. července 1945 se stal správcem arciděkanství, což se týkalo styku s veřejností. Věnoval se však i nadále své dosavadní farnosti v Libochovicích a do Liberce přijížděl pouze odsloužit nedělní bohoslužby. Na konci září 1945 se však již musel nastěhovat do Liberce natrvalo. Jediný kněz mluvící plynule česky, Walter Neumann, odešel do Teplic a profesor Alois Král byl již v penzi v ústraní, proto se stal nový český kněz Liesler v Liberci nepostradatelným.⁴⁹

Od 1. října 1945 na arciděkanství působil také první český kostelník Josef Procházka. Kvůli neshodám se zdejším administrátorem se ale již o necelý rok později musel své funkce vzdát.

Dne 23. listopadu 1945 byl biskupskou konzistoří v Litoměřicích jmenován P. Ludvík Němec 1. kaplanem v Liberci a 30. listopadu 1945 administrátorem libereckého arciděkanství. Již jsem zmiňoval, že při odsunu Němců po válce odešlo spolu s dalšími i mnoho převodem německých kněží. Opustili své farnosti i přes skutečnost, že to litoměřický biskup Weber zakázal. Z Liberce tak roku 1946 dobrovolně odešel do Bavorska kaplan Franz Paul i kaplan z Rochlic Bauer. Zanedlouho za nimi následoval také odchod libereckého arciděkana Roberta Schuldese. Svému nástupci Ludvíku Němcovi napsal tento vzkaz:

„Já, arciděkan Robert Schuldese, potvrzuji tímto, že jdu z Liberce dobrovolně v rámci odsunu Němců. Za arciděkanskými úřady nemám žádných pohledávek. Se správcem Ludvíkem Němcem jsem vycházel vždycky velmi dobře, byl ke mně spravedlivý a byl jsem s ním úplně spokojen. Svůj odchod jsem písemně ohlásil biskupské konzistoři a Ordinariátu.

Bývalý arciděkan Schuldese. “⁵⁰

⁴⁹ Kronika libereckého arciděkanství

⁵⁰ Cit. Kronika libereckého arciděkanství

Ludvík Němec stanul tedy v čele liberecké duchovní správy, nejvyšší a nejdůležitější z celé litoměřické diecéze.

Narodil se 10. října 1912 ve Starém Městě u Uherského Hradiště. Po základní škole absolvoval nižší gymnázium v Uherském Hradišti a vyšší gymnázium v Praze. Po gymnáziu nastoupil do kněžského semináře a vystudoval teologickou fakultu Karlovy univerzity v Praze. Po absolutoriu bohosloveckých studií absolvoval ještě filozofickou fakultu Karlovy univerzity. Kněžské svěcení přijal 29. června 1940 v Praze od kardinála Kašpara. V srpnu roku 1914 se stal kaplanem v Mladé Boleslavi, 17. srpna 1942 kaplanem v Turnově a 1. října 1945 byl ustanoven kaplanem a administrátorem v Ústí nad Labem.⁵¹

Ludvík Němec neměl sebemenší problémy se studiem, naopak všechna studia zvládal velmi dobře. Složil úspěšně také profesorskou zkoušku, takže ve všech svých profesních mu byla svěřena výuka náboženství na středních školách.

Je evidentní, že nadřízení Ludvíku Němci velice důvěřovali, a zejména také proto mu jako další svěřili Liberec, jehož správa předpokládala právě takto horlivou a spolehlivou osobnost.

Zdejší poměry a vůbec celá situace nebyla vůbec jednoduchá hlavně kvůli umístění v pohraniční oblasti. Navíc kromě samotného Liberce spadaly pod Němcovu správu také další blízké farnosti jako Kryštofovo Údolí, Chrastava, Hrádek nad Nisou, Stráž nad Nisou, Rochlice a Ruprechtice. Z toho je patrné, jak velké břemeno mu bylo složeno na bedra. K tomu všemu se musel zabývat také právními záležitostmi a soudními spory o mnohé církevní budovy v čele s klášteřem voršilek, přičemž všechny tyto budovy se mu podařilo pro církev zachránit.

Jako kaplan na arciděkanství působil P. Robert Vater. Do Liberce byl přidělen již roku 1938. Robert Vater se narodil roku 1913 v Dolní Chrábské, okres Varnsdorf. Byl velmi dobrým pomocníkem Ludvíka Němce, především co se týče úředních záležitostí. Mezi jeho povinnosti patřila správa křížového kostela, sloužení

⁵¹ Kronika libereckého arciděkanství

povolených německých bohoslužeb, ale také bohoslužeb českých v Hanychově a Janově Dole.⁵²

Využívání náboženství bylo vždycky velmi důležité, tehdy jako dnes, proto muselo být zajištěno na co nejvyšším počtu míst, tzn. po celém území libereckého okresu, což nebylo tak jednoduché, jak by se mohlo na první pohled zdát. Chyběli totiž opravdoví a stálí katecheté, takže se muselo využít ochoty schopných farníků. Jednalo se například o paní Alžbětu Vejnarovou (Vesec), paní Martu Šálkovou (Ržodol), paní Kristinu Záhorovou a další. Mezi nimi byla také Anděla Vondrářková, představená libereckého kláštera voršilek. Pravidelné hodiny náboženství probíhaly na gymnáziu, kde využíval profesor Němec. Později přišel do Liberce na pomoc P. Němcovi katecheta a kněz P. Josef Havelka, který měl na starosti také úřetnictví a duchovní správu.⁵³

P. Havelka se narodil roku 1910 a pocházel z Ržodolu. Nejprve byl laickým katechetou, ale později se rozhodl pro duchovní povolání a roku 1946 ho v litoměřické katedrále na kněze vysvětil biskup Alois Weber.

Zajímavou se jeví spolupráce římskokatolíků a eckokatolíků v Liberci. eckokatolická církev měla od roku 1933 svou ústřední farnost v Praze s kostelem sv. Klimenta, který získala darem od arcibiskupa Františka Kordáše. Další farnost byla založena v Brně pro věřící z Moravy a Slezska. Po skončení 2. světové války vzniklo několik dalších pomocných správ s vlastním knězem v Tachově, Mikulově, Bruntále a dalších místech. Právě tehdy vznikla pomocná správa také v Liberci.⁵⁴ Kolem Liberce bydlelo hodně příslušníků eckokatolické církve, proto liberecké arciděkanství vyšlo tímto vstříc a podílelo se o křížový kostel. eckokatolický kněz P. Andrej Beran také začal spravovat faru v Ruprechticích. P. Beran vedl jak bohoslužby pro eckokatolíky, tak i bohoslužby římskokatolické. Zdejšími věřícími se však příliš nezamlouvalo, že jejich bohoslužby slouží eckokatolický kněz, proto byl Němec nucen tyto bohoslužby i nadále sloužit sám.

⁵² Kronika libereckého arciděkanství

⁵³ Tamtéž

⁵⁴ *Apoštolský exarchát eckokatolické církve v české republice* [on-line]. 2010, [cit.2010-07-26]. Dostupné z: <<http://www.exarchat.cz>>.

Některé informace o Ludvíku Němcovi lze najít v materiálech uložených v Ústavu pro studium totalitních režimů v Praze.

Ze dne 17. dubna 1947 pochází hodnocení Ludvíka Němce, podle nějž měl v kostele při bohoslužbách kázání, v němž kritizoval zestátnění škol a vyjádřil se v tom smyslu, že veřejní činitelé si s vládci oběma zahrávají a ti to nepoznají. Po tomto kázání několik lidí z kostela odešlo ještě před koncem bohoslužby rozhořčeno, že politické kázání do kostela nepatří.

Ačkoliv za okupace byl Němec režimem považován za bezproblémového, jak vyplývá z tohoto hodnocení, byl nyní označen za nepřítele a měl být kontrolován i při dalších kázáních, aby se podařilo odhalit jeho skutečné smýšlení. Pokud by se dopustil nových výroků proti vládě či režimu, měl být nahlášen státní bezpečnosti v Liberci.⁵⁵

Dále lze najít zprávu o Němcově emigraci. Ludvík Němec, narozený 10. října 1912 ve Starém Městě, okres Uherské Hradiště, toho času administrátor arcidiecéanského úřadu v Liberci, bytem v Kostelní ulici 7 v Liberci, uprchl dne 30. března 1948 z politických důvodů. Více o jeho úniku prozrazuje zpráva ze sledování činnosti duchovních sepsaná dne 17. července 1948. Podle ní se Ludvík Němec těsně před svým útekem vyjádřil v tom smyslu, že nikdy nebude souhlasit s odtržením církve od císaře, a protože věděl, že o tento krok bude vláda v nejbližší době usilovat, raději odešel do zahraničí. K tomu nabádal i některé další duchovní z Liberecka.

20. dubna 1978 byl podán návrh na odnětí československého státního občanství Ludvíku Němcovi.⁵⁶

P. Ludvík Němec se sice obětavě věnoval správě farností libereckého okresu a snažil se zastat i další povinnosti, ale všechno sám obstarat nemohl. Z toho důvodu mu přišel do Liberce na pomoc jeho známý ze studií, profesor Jaroslav Michal, který zabezpečoval především výuku náboženství.

V kronice libereckého arcidiecéanství je uvedeno, že P. Jaroslav Michal se narodil 5. září 1911 v Hluboké nad Vltavou, okres české Budějovice. Absolvoval gymnázium v Praze, které 4. června 1935 zakončil úspěšným složením maturitní zkoušky s vyznamenáním. Po maturitě pokračoval studiem na teologické fakultě v Praze v letech 1935–1939. Po zavěšení vysokých škol přešel ještě do roku 1940 na teologické učiliště

⁵⁵ Ústav pro studium totalitních režimů v Praze, archivní číslo S – 2358/L

⁵⁶ Viz příloha 1

v Praze. Kněžské svěcení přijal 29. června 1940 v Praze. Nejprve působil jako kaplan v Pcherách v okrese Slaný, roku 1942 se stal duchovním správcem v Libušíně. Vyučoval na školách v Pcherách i na školách v okolních obcích a v Kladně na gymnáziu. Dne 1. září 1945 se stal prozatímním profesorem na reálném gymnáziu v Praze a od 1. února 1947 působil na libereckém reálném gymnáziu.

Z archivních materiálů uložených ve Státním okresním archivu v Liberci lze o Jaroslavu Michalovi najít také zmínku, konkrétně opis posudku církevního oddělení KNV ze dne 22. března 1950. V posudku stojí, že Jaroslav Michal, narozený dne 19. září 1911⁵⁷ v Hluboké nad Vltavou byl falešný a vznětlivý, výbušné povahy. Dívku okolí si získával svým zdvořilým vystupováním. Získal si oblibu biskupa Trochty, který mu dával. V době působení na libereckém reálném gymnáziu měl několik sporů s jinými profesory. Například se jim nelíbil Michalův názor, že by se žáci měli účastnit bohoslužby na Tři krále v době vyučování, nebo že nesouhlasil s pracovními brigádami v neděli. Navíc měl na žáky, ale i na věřící, velký vliv. Při kázáních se vyjadřoval proti lidově demokratickému zřízení a proti vládě. Když se nejvyšší představitelé církve vyslovili proti tehdejšímu režimu, začal P. Michal svá kázání zaměřovat tímto směrem a hierarchii podporovat. Dále posudek obviňuje Jaroslava Michala, že při kázání přetl před množstvím lidí leták zaměřený proti režimu a v křížovém kostele vystavil dopis urážející ministra J. Plojgara. Za tento přečin strávil pět měsíců ve vězení. Byl suspendován, ale nadále setrval na arciděkanství a sloužil bohoslužby v okolí Liberce. Stýkal se s lidmi pro režim nepohodlnými a pořádal nejrozumnější tajné schůzky. Poté, co se dozvěděl, že kněží, kteří v kostele kážou proti státu, jsou hlášeni, zmánil své jednání a účastnil se také dobrovolných brigád. Snažil se tak o omilostnění, aby mohl nadále vyučovat na školách a zůstat na libereckém arciděkanství. Zkrátka jeho chování bylo označeno jako falešné a on sám označen za nepřítele lidově demokratického zřízení.

Z posudku zřetelně vyplývá, jaký postoj k osobě Jaroslava Michala zaujaly státní orgány a jak těžké období prožíval v době libereckého působení.

Jeho žádost o milost byla dne 31. března 1950 okresním soudem v Liberci zamítnuta těmito slovy: „*Rada jednotného národního výboru usnesla se ve své schůzi*

⁵⁷ Zde se neshoduje údaj o dni narození Jaroslava Michala s datem v liberecké farní kronice, kde je uvedeno datum narození 5. září 1911, které je správné. Nicméně se jedná o tutéž osobu.

*konané dne 30. března 1950 po vyšetření nedoporučit žádost Jaroslava Michala k příznivému vyřízení.*⁵⁸

• • • • •

Vztah státu a katolické církve byl po roce 1948 jedním z důležitých politických jevů. Nejprve spolu tyto dvě strany sváděly politický boj o moc, později se jejich vztah změnil na boj komunismu proti náboženství jako světovému názoru. Po únoru 1948, kdy komunisté získali moc, se snažili rychle ovládnout všechny společenské oblasti i všechny instituce, což se jim dobře dařilo s výjimkou církve, která se jim podrobit nechtěla. Proto se církev stala hlavním nepřítelem komunismu. Komunisté chtěli církev odpoutat od Vatikánu a plně si ji podmanit. Tak měla vzniknout nezávislá tzv. národní církev. V letech 1945–1948 převládal mezi církevními hodnostáři kladný vztah k lidově demokratickému režimu Národní fronty a rádi by ho udrželi i nadále.⁵⁹ Po únoru 1948 se však tento postoj katolické církve zásadně změnil. Církev viděla nový režim jako nepřátelský, stojící proti náboženství, a počítala s tím, že proti církvi brzy zakročí. Zpočátku se však ze strany komunistů objevily snahy zvítězit nad církví prostřednictvím dohody. Hlavním zástupcem církve v těchto jednáních se stal biskup Štěpán Trochta (viz dále), za vládu jím byl ministr spravedlnosti Alexej Čepička. Obě strany se byly schopny dohodnout na dílčích ústupcích, ale k žádné konečné dohodě, která by jasně vymezovala jejich vztah, nedospěly. Především ne k takové, v níž by církev vyslovila věrnost státu. Proto se komunisté rozhodli vyadit církev z veřejného života. Dne 25. dubna 1949 byla ustanovena církevní komise ÚV KSČ, která měla na starosti církevní politiku a sloužila jako nástroj k podřízení církve státu.⁶⁰

V Návrhu církevního oddělení ÚAV NF na řešení náboženských otázek v ČSR, schváleném 30. srpna 1948, jsou formulovány hlavní úkoly takto:

1) zabránit tomu, aby se náboženství stalo zbraní nepřátel režimu

⁵⁸ Cit. Jaroslav Michal, duchovní – žádost o milost. Státní okresní archiv v Liberci

⁵⁹ BULÍNOVÁ, Marie a spol. *Církevní komise ÚV KSČ 1949–1951*. Svazek I. Církevní „šestka“. Praha – Brno : Doplněk, 1994. 505 s.

⁶⁰ Tamtéž

2) omezit možnost zneužívání náboženství k ú•el•m politicky reak•ním na nejmenší míru

3) využít náboženství jako spojence režimu⁶¹

Jako •tvrtý dlouhodobý úkol k nim p•istupuje povinnost napomáhat postupnému p•ekonávání náboženství jakožto protiv•deckého zp•sobu myšlení.

Z dokumentu vyplývá také hlavní cíl komunistického režimu – podmanit si církve a využít ji ve sv•j prosp•ch. Spln•ní tohoto cíle však p•edpokládalo, že lidé budou p•esv•d•eni o kladném postoji režimu k náboženství. Zárove• se projevovaly snahy o co nejv•tší odd•lení ob•anského a církevního života, nap•. p•evedením matrik z církve pod stát. Dalším výrazným p•isp•ním k dosažení stanoveného cíle bylo ustanovení civilního s•atku jako povinného, takže pokud se cht•l n•kdo nechat oddat v kostele, sice mohl, ale aby jeho manželství uznal také stát, musel absolvovat ještě civilní s•atek. P•itom m•l být s•atek civilní provád•n honosn•ji a ob•adn•ji než doposud, aby se alespo• trochu p•iblížil slavnostní svatb• v kostele. Protože církve odmítala poh•by formou zpopeln•ní, stalo se dalším úkolem naopak poh•by žehem propagovat, aby ob•ané p•i zařizování poh•bu nep•išli do kontaktu s církví. Následoval požadavek jednotné školy, takže církevní školy byly uzav•eny a u•itelé odmali•ka vedli d•ti k v•deckému p•ístupu k životu.

Roku 1949 začal tedy krutý a systematický boj proti církvi, který znamenal b•hem p•ti let politické vít•zství komunist•. Jejich protináboženské smýšlení vycházelo z tzv. marxistického ateismu, který stál na v•deckém základ•. Lidová zbožnost se stala nežádoucí, ale protože bylo jasné, že n•které její projevy nelze odstranit, zvolili komunisté jinou strategii. Snažili se tyto aktivity získat pro sebe, k •emuž využívali prorežimní Katolické akce. Pořádali například národní pout• apod., p•i•emž konečným cílem bylo vytvoření národní církve.⁶² Tato idea se však nesetkala s úspěchem, národní církev se vytvořit nepodařilo. Nicmén• je třeba p•iznat, že lidová zbožnost opravdu velmi utrp•la, když se n•které tradiční katolické akce pod vedením komunist•

⁶¹ Cit. BULÍNOVÁ, Marie a spol. *Církevní komise ÚV KS• 1949–1951*. Svazek I. Církevní „šestka“, s. 20.

⁶² BALÍK, Stanislav. HANUŠ, Jiří. *Katolická církev v •eskoslovensku 1945–1989*. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007. 399 s.

proměnily v jakési lidové slavnosti. Církev byla rozbitá, pod kontrolou a bez vlivu na společenský život. V kněžích se sice podařilo vyvolat strach, ale nepodařilo se je zlákat na stranu režimu. Především v období 1948–1952 se stal strach jakýmsi základním znakem společnosti. Pro katolíky znamenal například procesy s kněžími, vznesení výrazných osobností, emigrace. V letech 1952–1953 byl mocenskopolitický boj utlumen a do popředí se dostal zápas s náboženstvím jako takovým a nastoupila ateistická propaganda.

Významnou osobností byl Štěpán kardinál Trochta, o kterém již padla zmínka v souvislosti s vyjednáváním dohody církve se státem.

ThDr. Štěpán Trochta dosáhl jako jediný z biskupů litoměřické diecéze hodnosti kardinála. Jeho život byl plný utrpení, protože prožil jako vězeň nacistickou i komunistickou totalitu. Ve vězení strávil téměř 13 let. Biskupem byl v letech 1947–1974, ale svou funkci směl vykonávat jen zhruba 9 let. O jeho životě a zároveň o situaci litoměřické diecéze v letech jeho působení pojednává Jaroslav Macek ve své publikaci Biskupství litoměřické.

Narodil se 26. března 1905 ve Francově Lhotě u Valašských Klobouk. Studoval v Itálii u salesiánů, kde byl připravován pro zakládání salesiánských ústavů v naší zemi. Roku 1932 získal doktorát a byl vysvěcen na kněze. Teprve od tohoto roku působí trvale v Československu a zakládá zde salesiánské ústavy – ve Fryštáku, Ostravě, Pardubicích i Praze. Štěpán Trochta se plně věnoval mládeži a využíval každé možnosti k nim promluvit a vysvětlit jim své názory na krizi po mnichovském diktátu. Štěpán Trochta, jakožto nejvyšší duchovní rádce skautů a člen Ústřední junácké rady, pronesl roku 1939 projev k mládeži. Tento projev mu pak značně zkomplikoval život. Po obsazení Československa gestapo podrobně sledovalo Trochtovu činnost, ale ten se nenechal odradit a nadále pomáhal, jak mohl. Zaměstnával například v salesiánském domově stavebního inženýra židovského původu i další odpůrce nacismu. Den po atentátu na Heydricha, 28. května 1942, vnikli členové gestapa do domu v Kobylisích a několik hodin v kuse Trochtu vyslýchali. Poté ho odvezli na svou centrálu, kde následovaly další tvrdé výslechy, při nichž bylo použito

typické fyzické násilí – bití, kopání, fackování. Pak byl odvezen na Pankrác a nakonec byl sepsán protokol, ke kterému byla připojena značka „RU“ (návrat nežádoucí).⁶³

Prvním koncentračním táborem, do kterého byl Štěpán Trochta odvezen, byl Terezín. Tehdy se poprvé setkal s litoměřickou diecí. Kruté zacházení s vězni z Terezína je obecně známé. Uvěznění katolíci kněží však byli trestáni ještě mnohem více. Dalším táborem byl Mauthausen blízko Lince.

Po válce měla církev velký problém s nedostatkem kněží a biskupů. Roku 1947 byl Štěpán Trochta jmenován biskupem litoměřické dieceze. Jako nového biskupa ho ale čekaly nelehké úkoly. Věcích v diecézi bylo velmi málo. Navíc zde chyběl seminář a sakrální budovy byly v hrozném stavu. Biskup tedy obnovil seminář a církevní gymnázium v Bohosudově. Obnovena byla i výuka náboženství a katechismu na školách. S jeho pomocí vznikl katolický časopis „Naše spolupráce“⁶⁴ a své místo měl i v rozhlase. Situace v diecézi se tak pomalu zlepšovala. Jenže pak přišel komunistický převrat a začalo další období totality.

Nástup komunistů k moci v únoru 1948 zasáhl každého občana a samozřejmě i církev. Komunisté ji brutálně pronásledovali. Byli si vědomi, že ji musí buď zlikvidovat, nebo alespoň přinutit ke spolupráci. Štěpán Trochta dobře věděl, že pro církev nastává doba plná zkoušek a utrpení. Přesto se nevzdával a naopak neúnavně vyjednával s komunistickými pohlaváři až na hranici možného. Byl dokonce zařazen mezi „pokrokové kněze“ s nadějí, že bude KSČ pomáhat proti jiným katolickým biskupům. To se samozřejmě nestalo, ale cílem KSČ i nadále zůstávalo docílit rozkolu uvnitř církve. Od roku 1949 byl zřízen Státní úřad pro věci církevní a začal platit zákon o hospodářském zabezpečení církví státem.⁶⁵ Od té doby mohli duchovní působit pouze se souhlasem státu a pouze na místě určeném státem. Museli složit „slib věrnosti“, což opravovaly státní orgány okamžitě zbavit kněze nebo biskupa státního souhlasu. To se také často dělalo a nevyhovující kněží byli nahrazováni kněžími tzv. „vlasteneckými“.⁶⁶

⁶³ Srov. MACEK, Jaroslav. *Biskupství litoměřické*. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2005. 188 s.

⁶⁴ MACEK, Jaroslav. *Biskupství litoměřické*. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2005. 188 s.

⁶⁵ Tamtéž

⁶⁶ Tamtéž

Duchovní, kteří působili i přes zákaz, byli souzeni za velezradu. Roku 1950 se stále ke katolické církvi hlásily přes tři čtvrtiny obyvatel Československa. Komunisté proto přistoupili k některým opatřením. V každé diecézi kontroloval činnost biskupství přidělený státní zmocněnec. Čecholníci byli internováni do tzv. centralizačních klášter.

Postavení biskupa Štěpána Trochty se stále zhoršovalo, kontrolovali mu veškerou poštu i telefon. Osobní svobodu tvořily pouze dva malé pokoje. Každý, kdo s ním chtěl mluvit, byl prověřen. Později už ale tajní policisté neopouštěli ani jeho ložnici a často se probouzel s rukama popíchanýma od jehel. I přesto však stále pomáhal internovaným čecholníkům v Oseku tak, že s nimi byl v kontaktu za pomoci důvěryhodné osoby, téměř až do svého zatčení. Dalším utrpením bylo také to, že nemohl nikomu věřit. Donášeli na něj lidé z jeho okolí, jeho nejbližší i spoluvězni z koncentračního tábora. Nejtěžší ale musela být ostrá izolace, ve které byl nucen v Litoměřicích žít 2,5 roku. To však byl pouze první stupeň omezení. Roku 1953 byl uvězněn v Ruzyni. Zde byl vyšetřován minimálně osmnáctkrát a není nikde ani zmínka o tom, jaké praktiky vyšetřovatelé používali. Z Ruzyně po 1,5 roku trvající vyšetřovací vazbě putoval do dalších věznic na Pankrác, do Valdic a Leopoldova. Na Trochtu neuplatňovaly žádné uplatňované způsoby, a tak byl Trochta tak ponížěn komunisty, že ani v Mauthausenu to nebylo tak zlé. Ani německé koncentrační tábory se nedaly porovnat s tím, co vytrpěl od komunistů. O této době biskup nemluvil. Roku 1960 přišla amnestie a biskup Trochta byl propuštěn, ale nesměl již vykonávat svoji funkci, takže pracoval postupně jako pomocný dělník, zedník, údržbář, metař apod. Nadále však duchovně působil ve svém okolí a tajně vysvětil několik kněží. V červenci roku 1968 byl Trochta na vlastní žádost uvolněn z funkce biskupa, jenže přišla okupace naší země vojsky Varšavské smlouvy. Ve svých 63 letech se tedy Trochta již v září téhož roku vrací do Litoměřic. Stav diecéze byl v tu dobu ještě katastrofálnější než při jeho příchodu roku 1947. Opět velký nedostatek kněží, opět zničené církevní budovy – několik desítek z nich se již nedalo zachránit. Takže biskup začíná znovu od začátku obnovovat svou diecézi.⁶⁷

Roku 1969 jmenoval papež ve Vatikánu nové kardinály. U dvou z nich ale neuvedl jméno. Jednalo se o tzv. kardinály „in pectore“ (v srdci). A jedním z nich byl

⁶⁷ Srov. MACEK, Jaroslav. *Biskupství litoměřické*. Kostelní Vydí : Karmelitánské nakladatelství, 2005. 188 s.

práv Štěpán Trochta. Titul proto nemohl užívat až do té doby, kdy byl oficiálně jmenován.⁶⁸

Roku 1970 začíná období normalizace. Nastává tak poslední etapa Trochtova života. Opět se církevní tajemníci snaží omezit jeho pravomoci, zabránit mu ve styku s věřícími a jeho články podléhaly cenzuře. Nesměl ani kázat a vydávat pastýřské listy. V březnu 1973 přijal Trochta oficiální jmenování kardinálem. Ačkoliv byl pronásledován, jeho mezinárodní vliv stále rostl. Zhoršoval se však jeho zdravotní stav a neustále sílil i tlak ze strany StB. V dubnu roku 1974 Štěpán kardinál Trochta umírá.

• • • • •

Církevní hierarchie měla být po únoru 1948 popírána a potlačována. Komunisté se snažili zrušit pouta mezi církví a Vatikánem a místo toho vybudovat katolickou církev národní. Byla založena církevní komise ÚAV NF a tzv. Katolická akce, která měla za úkol získat kněze ke spolupráci.⁶⁹ Část kněží spatřovala v Katolické akci cíle totožné s těmi komunisty. Část kněží stála v naprosté opozici a za nemožné jmenovat například arcibiskupa Josefa Berana.

Roku 1949 započal již otevřený boj státu proti církvi a rozpoutala se rozsáhlá propagace Katolické akce, postavené jako „důležitá obrodné hnutí kněží a laiků, snažící se o rozvoj náboženství a mravního života“.⁷⁰ Papež Pius XII. reagoval exkomunikacním dekretem, který se měl vztahovat na všechny katolíky, kteří byli členy komunistické strany, a kteří by jakkoli rozšiřovali materiály podporující myšlenky komunismu. Exkomunikovaní lidé by nesměli být oddáni v kostele, nesměli by ke svatě zpovídat ani přijmout poslední pomazání. Do Liberce se stěhovali hlavně mladí lidé bez vyznání, ale stále v něm žilo i mnoho věřících komunistů, kteří se tedy museli rozhodnout, zda opustí stranu, nebo vystoupí z církve.

Katolické duchovenstvo bylo utiskováno různými způsoby. V červnu roku 1949 schválila vláda zákon o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností. Odměňování kněží podle něj mělo být založeno na složení slibu věrnosti státu. V okrese

⁶⁸ Tamtéž

⁶⁹ BALÍK, Stanislav. HANUŠ, Jiří. *Katolická církev v Československu 1945–1989*. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007. 399 s.

⁷⁰ KARPAŠ, Roman. *Kniha o Liberci*. Liberec : Dialog, 2004. 704 s.

Liberec tento slib poprvé probíhal dne 18. ledna 1950. Na KNV a ONV působili církevní tajemníci.⁷¹ Jejich úkolem bylo sledovat činnost kněží a podávat o ní zprávy. V Liberci takto fungoval tajemník pro věci církevní Jaroslav Fanta.

• • • • •

Další mohutný zásah do chodu církve se týkal světních řádů. Světníci světních řádů žili v uzavřených komunitách, které byly do jisté míry autonomní a ve spojení s Vatikánem, což pro komunistickou vládu znamenalo problém.

Kolem roku 1948 fungovalo na území Čech a Moravy 26 mužských světních řádů ve 151 klášterech. Nejvíce světníci měli salesiáni, redemptoristi, jezuité, františkáni, premonstráti, kapucíni a dominikáni.⁷²

Již v roce 1948 začalo první zatýkání světníků, ale zpočátku šlo spíše o jednotlivce, kteří měli být odpůrci režimu. „*Průprava k likvidaci mužských klášterů začala na podzim 1949. Útvar StB pro církevní záležitosti dostal z nadřízených míst pokyn shromážďovat kompromitující materiály o významných světnících.*“⁷³ Roku 1950 však byla realizována tzv. akce K. Stát tak pro sebe získal mnoho objektů, ve kterých do té doby jednotlivé komunity žily. Světníci byli izolováni od veřejnosti a umístěni jen v některých vybraných klášterech. Všechny tyto kláštery se nacházely v pohraničí a byly označovány jako centralizační, např. klášter v Oseku pro salesiány, Bohosudov pro jezuitu, pro františkány Hejnice atd.

Nejprve byly jednotlivé centralizační kláštery určeny vždy jednomu řádu, ale později nastala změna. Některí světníci šli pracovat k jednotkám PTP, jiní byli uvězněni, takže zanedlouho se příslušníci jednotlivých řádů roztrousili na různá místa.⁷⁴

Jedinou výjimku činil klášter v Želivě, který nebyl nazýván centralizační, nýbrž internační, a byl určen pro představené.⁷⁵

⁷¹ Tamtéž

⁷² BALÍK, Stanislav. HANUŠ, Jiří. *Katolická církev v Československu 1945–1989*. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007. 399 s.

⁷³ Cit. VAŠKO, Václav. *Neumřelá II.* s. 123.

⁷⁴ BALÍK, Stanislav. HANUŠ, Jiří. *Katolická církev v Československu 1945–1989*. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007. 399 s.

⁷⁵ Tamtéž

Liberci nejbližší centralizační klášter se nacházel v Hejnicích, proto si zaslouží větší pozornost.

Od nepaměti jsou Hejnice hojně navštěvovaným poutním místem. Historie hejnického kláštera začíná na konci 17. století, kdy hrabě František Ferdinand Gallas pozval františkány, aby toto poutní místo spravovali. Tak začala stavba kláštera se zahradou. Klášter byl hotov roku 1696. Původně v něm žili čtyři

františkáni. Hrabě Gallas 4. ledna 1697 zemřel, ale v jeho zámku pokračovala manželka. Nechala u kláštera postavit barokní kostel, který byl roku 1725 vysvěcen. Po 2. světové válce se ani Hejnice nevyhnuly odsunu Němců, a to včetně františkánů. V roce 1950 byl klášter obsazen StB a františkáni zatčeni a odvezeni. Z kláštera se stal koncentrační tábor pod dozorem StB.⁷⁶

Do Hejnic byli svezeni františkáni z celé i Moravy. Čecholníci museli přes den pracovat, a už přímo v klášteře, například různé práce na zahradě, nebo v nějakém místním výrobním podniku. Pracovali buď zadarmo, nebo jako velmi levná pracovní síla. Samozřejmě jinak nesměli vycházet mimo klášter, nesměli se stýkat s nikým zvenčí včetně rodiny a pošta jim byla pečlivě kontrolována. Aťkoli není pochyb o tom, že centralizační kláštery tvořily jakousi mírnější podobu běžného vězení, všechna omezení lidské svobody se dělala bezdůvodně, bez odsouzení.

Mužské čáry zde zůstaly do roku 1952, kdy se z hejnického kláštera stalo místo pro internaci čecholnic až do roku 1955.⁷⁷ Později v něm fungovala školní jídelna a družina. Od roku 1977 byl klášter opuštěn a během 80.

letech spolu s kostelem velmi zchátral. Po převratu v roce 1989 se vrátil pater Doc.

⁷⁶ Mezinárodní centrum duchovní obnovy [on-line]. poslední revize neuvedena [cit.2010-07-26]. Dostupné z: < <http://www.mcdo.cz> >.

⁷⁷ HEINZL, Jan. Centralizační a internační klášter Hejnice 1950–1955. *Fontes Nissae - Prameny Nisy*, 2006, č. VII, s. 160-189.

PhDr. Ing. Miloš Raban, ThD., kterému se podařilo za podpory prostředků z programu Phare baziliku Navštívení P. Marie s klášteřem i zahradou znovu zvelebit a místo opět vzkvétat.⁷⁸ Dnes jsou Hejnice velmi vytíženým místem, protože z podnětu biskupství v Litoměřicích zde vzniklo Mezinárodní centrum duchovní obnovy, hojně navštěvované českými, ale i zahraničními věřícími.

Historii kláštera v Hejnicích se ve svých pracích blíže věnuje Jan Heinzl. Získal také několik rozhovorů od řeholníků, kteří centralizačním klášteřem v Hejnicích prošli.⁷⁹ Pro bližší pochopení a přiblížení tehdejší situace je z jednoho z těchto svědectví čerpáno v následujících řádcích.

P. Benedikt Vladimír Holota, františkán z kláštera Panny Marie Sněžné v Praze, vypráví o své centralizaci v Hejnicích, kde byl od 14. dubna do 25. dubna 1950. Roku 1947 nastupoval jako novic a už v té době museli nově nastupující mladí bratři počítat s tím, že možná nebudou moci vykonávat povolání kněze, ale že budou muset pracovat např. v dolech. První náznaky začali františkáni sledovat o Velikonocích roku 1950, kdy na bohoslužbu přišlo mnoho mužů, což nebylo obvyklé. Zřejmě mělo jít o nějakou provokaci, ale velikonoční bohoslužba je tak působivá, že si nakonec netroufli nic udělat. Před nocí z 13. dubna na 14. dubna, kdy byli řeholníky zabráněny kláštery, se nic zvláštního nedělo. Všechno to přišlo ze dne na den. Kolem jedenácté hodiny v noci vtrhli příslušníci Bezpečnosti do kláštera. Všichni se museli rychle obléknout a všechny bratry pak shromáždili v refektáři⁸⁰, kde je pešlivě prošacovali. Muž v uniformě se samopalem v ruce ještě důvěrně poradil bratru Benediktovi, aby případné kompromitující materiály zničil, ale samozřejmě to byla jen jejich taktika. Potom už se řeholníci vydali k autobusu a byli odvezeni do hejnického kláštera. Po cestě se františkánům nic špatného nedělo, spíše oni sami provokovali svým způsobem. Po příjezdu do Hejnic byli spočítáni a odvedeni na cely. Jednalo se o malinkatou místnostku pro jednoho člověka, ale na jedné cele byli umístěni čtyři, někdy až šest bratrů. Spalo se na slamnících nebo palandách. Do kostela nikdo sám nesměl, pouze

⁷⁸ Mezinárodní centrum duchovní obnovy [on-line]. poslední revize neuvedena [cit.2010-07-26]. Dostupné z: < <http://www.mcdco.cz> >.

⁷⁹ HEINZL, Jan. Centralizační a internační klášter Hejnice 1950–1955. *Fontes Nissae - Prameny Nisy*, 2006, •. VII, s. 160-189

⁸⁰ jídelna

když tam probíhala mše svatá. Hostie museli lámat na menší kousky, aby stařily pro všechny. I při mši řeholníky hlídala StB. Mimo klášter se nesmělo vůbec, pouze pracovat na zahradu. Vymýšleli si tam totiž různé zbytečné práce. Během pobytu v Hejnicích P. Benedikt nebyl ani jednou vyslýchán. Dne 25. dubna 1950 byl přemístěn spolu s dalšími do kláštera v Bohosudově. Důvod k převozu mu nebyl znám. Odjezdy nebyly připravované, zkrátka přijelo auto a jelo se jinam. Takže dalším místem byl Bohosudov a po něm ještě Králíky a Osek. Z oseckého kláštera byli řeholníci propuštěni, ale následovalo období práce na přehradách, kde nebyl tak přísný dozor, ale stále byli hlídáni z dálky.

Období centralizace řeholníků způsobilo konec jejich působení v Československu. Ani po propuštění z klášterů nesměli řeholníci veřejně působit až do roku 1989. Někteří z nich emigrovali, jiní byli vězněni nebo museli pracovat jako dělníci či u PTP. Jen několik řeholníků dostalo státní souhlas k výkonu duchovní správy.

Pro členky ženských řeholních řádů byl připraven centralizační klášter v Liberci v Klášterní ulici. Budova kapucínského kláštera v Liberci v Jungmannově ulici byla přeměněna na mateřskou školu.⁸¹

Vrcholem všech zásahů proti církvi se staly procesy s duchovními. Příkladem byl Štěpán Trochta, o kterém se v této práci již hovořilo podrobněji. Také Josef Beran byl vězněn. Dva roky vězení strávil v Liberci v Řezdole. Byl sem dopraven v noci na 3. dubna 1951 z Roželova. V Řezdole sdílel věznění s dalšími vysoce postavenými osobnostmi a také s řádovými sestrami. S Beranem zacházeli velmi nevybíravě. Okradli ho, nedostával jídlo, v noci ho nenechali vyspat a neustále ho budili. Jeho pobyt v Liberci byl dokonale utajen a tato doba se jeví jako nejhorší z celé jeho internace trvající třináct let. Po jmenování Josefa Berana kardinálem dostal povolení vycestovat do Itálie, ale již se nemohl vrátit. Dne 17. května roku 1969 v Itálii zemřel.⁸² Protože jeho ostatky nesměly být převezeny do ČR, byl pohřben v bazilice sv. Petra ve Vatikánu. Stal se tak jediným řeholníkem, kterému se dostalo této pocty.

⁸¹ KARPAŠ, Roman. *Kniha o Liberci*. Liberec : Dialog, 2004. 704 s.

⁸² Tamtéž

• • • • •

Obdobím, kdy přišel do Liberce P. Jaroslav Michal, tedy roku 1947, končí kronika libereckého arciděkanství. Až do roku 1990 v ní pak není žádný záznam, proto je velmi složité dohledávat střípky z chybějícího období. Určitě se v této práci tudíž nepodaří zmapovat situaci mezi lety 1948–1990 tak celistvě a podrobně. Spíše se pokusím shromáždit z různých archivních materiálů alespoň dílčí informace o jednotlivých administrátorech, kteří v Liberci působili v letech 1948–1968, přičemž obzvláště mezi lety 1948–1957 se velmi rychle střídali.

Po P. Michalovi roku 1948 přichází do Liberce jako administrátor P. Vojtěch Kodera. Narodil se 3. ledna 1914 v Lysé nad Labem. Vystudoval teologickou fakultu a roku 1938 přijal v Litoměřicích kněžské svěcení z rukou biskupa Aloise Webera. Sloužil ve farnostech spadajících pod Litoměřickou diecézi. Nejprve působil v obci Sobotka, pak následovaly Libochovice nad Ohří a Plazy. Poté se stal administrátorem v Liberci. Zde však zakouší záludnost komunistického režimu. Byl na něj ze strany Státní bezpečnosti vyvíjen silný tlak. Například „kdosi“ podstrčil zbraň do kaple. Tento pokus ale neuspěl, protože P. Kodera plán odhalil a nalezenou zbraň ihned nahlásil na policii. Odmítl také spolupracovat s komunisty, když po něm žádali, aby veřejně v rozhlase podpořil prvomájový průvod a vybídl věřící, aby se na něj také dostavili. Proto byl na popud církevního tajemníka přeložen roku 1951 na venkov, konkrétně do Doks. Ani na novém působišti se nevyhnul stálému dozoru StB, znovu se opakovala situace s nalezenou zbraní a znovu P. Kodera nález nahlásil. Na začátku roku 1954 byl však zatčen, protože patřil mezi šest tajných oblastních vikářů, které biskup Štěpán Trochta jmenoval, aby se postarali o diecézi v případě, že by došlo k jeho zatčení. StB tato skutečnost neunikla. Po roce stráveném ve vazbě byl odsouzen a na sedm let poslán do vězení. Trest si odpykával ve Valdicích, pak následovaly tři roky nucených prací v uhelných dolech a poslední etapu věznění strávil v Mírově. Po propuštění z vězení již nesměl vykonávat povolání duchovního, protože nedostal souhlas. Pracoval tedy v Lysé nad Labem jako zahradník. Po roce 1989 byl očištěn od obvinění. Ještě jako důchodce

vypomáhal ve farnostech kolem Mladé Boleslavi a v Lysé nad Labem. Zemřel roku 2006 v požitnaném věku 92 let.⁸³

V červnu roku 1950 proběhlo předání kostela sv. Kříže v Liberci, využívaného do té doby římskokatolickou církví, do rukou církve pravoslavné. Předání kostela se účastnili Vojtěch Kodera, administrátor a vikář v Liberci, místní kaplan Robert Vater, pravoslavný duchovní Josef Fojtík i církevní tajemník JNV Jaroslav Fanta. Kromě poměrně potěbných speciálních liturgií římskokatolické církve zůstalo všechno v kostele.⁸⁴

Dalším libereckým administrátorem se stal P. Bohuslav Šálek 10. března 1951, ale ani on nepobyl v Liberci příliš dlouho. Již v říjnu roku 1952 odešel jinde. Na jeho místo na arciděkanství nastoupil v září roku 1952 P. Jan Vraštil a již v srpnu 1954 byl opět vystědán, tentokrát P. Františkem Klapuchem, narozeným 22. srpna 1908 v Raduni, který zůstal v Liberci do listopadu 1955 a později se sem vrátil ještě mezi lety 1957 a 1964.

P. Klapuch si svým jednáním získal kladný posudek při hodnocení práce vikáře sepsaném v únoru 1955 tajemníkem pro věci církevní. V hodnocení stojí:

„Za tu krátkou dobu, co jest v Liberci, vykonal již hodně práce, jak na arciděkanství samotném, tak i mezi duchovními. Duchovní mají k němu v celku důvěru a váží si ho. Dobrou práci vykonal v předvolebním období a ve svých kázáních stále. Dobře se zapojil v diskuzi i na zasedání krajských složek NF a zasedání obránců míru. Zdá se, že svoji práci dělá s přesvědčením pomoci udržení míru ve světě.

Navrhoval bych plné výkonnostní K 400,–“⁸⁵

P. Jan Vraštil se svým nástupcem v Liberci P. Klapuchem zřejmě neměl příliš velký vztah. Lze se tak domnívat podle hlášení sepsaného v červnu roku 1955 libereckým církevním tajemníkem, které je uloženo v libereckém státním okresním

⁸³ ZUMR, Josef. P. Vojtěch Kodera. Zpravodaj PSPU [on-line]. 2007, březen-duben [cit. 2001-05-14]. Dostupné na [www: <http://download.ucps.cz/sbory/zpravodaj77.pdf>](http://download.ucps.cz/sbory/zpravodaj77.pdf).

⁸⁴ Státní okresní archiv v Liberci

⁸⁵ Cit. Zhodnocení práce vikáře. Státní okresní archiv v Liberci

archivu.⁸⁶ Tou dobou P. Vraštil již p•sobil tém•• rok v Litom••icích, ale do Liberce p•ijel k zuba•i a p•i té p•ležitosti navštívil také místní odd•lení, aby vysv•tlil nejasnosti mezi sebou a P. Klapuchem. Kdosi prý ší•il nepravdivé •e•i o tom, že Vraštil poštvává proti Klapuchovi liberecké v•ící, a•koli on již nebyl s nikým z Liberce ve styku. Tajemník k vy•ešení situace doporu•il, aby si p•i p•átelském posezení spole•n• s kapitulním viká•em oba duchovní všechno •ádn• vy•íkali. Dále z hlášení vyplývá, že Vraštil od Klapucha obdržel dopisy, ve kterých ho obvi•uje ze ztráty n•kterých v•cí. Jednalo se například o kabel, koberec •i nádobí a Vraštil v n•m všechno objasnil. P•i návšt•v• se poptával, jestli tajemník netuší, kdo z duchovních v Liberci by mohl být proti kapitulnímu viká•i, protože se prý •íkalo, že je v n••em namo•en a že to brzy praskne. Celou Vraštilovu návšt•vu zhodnotil tajemník t•mito slovy: „Z celkového pohovoru bylo vycítit, že se chce dozv•d•t n•jaké drby a mám ten dojem, že chce je okamžit• donést na SÚC, kde snad dle jeho vypráv•ní je v celku dob•e znám, ba i v •astém styku.“⁸⁷

Z výše uvedených hodnocení Klapucha a Vraštila lze jasn• vycítit, že církevní tajemník byl mnohem spokojen•jší s prací a p•sobením P. Klapucha. P•esto však již na podzim roku 1955 je Klapuch p•eložen a na jeho místo nastoupil P. Jaroslav Knespl.

Jaroslav Knespl se narodil 9. prosince 1916 v Újezdci (okr. Mladá Boleslav). Roku 1941 p•ijal v Praze kn•žské sv•cení. Jako kn•z p•sobil nap•. v Chomutov•, v letech 1954–1955 v Jirkov• a od roku 1955 byl rok administrátorem v Liberci. Dalších dvacet let pak sloužil v Most• jako místní d•kan a viká•. Zem•el 21. listopadu 1976.

Z archivní zprávy o zastupování ú•adu viká•e vyplývá, že po p•eložení P. Knespla z Liberce z•stala tato pozice n•jakou dobu prázdná. Do jmenování nového viká•e libereckého vikariátu sv•íl kapitulní viká• Eduard Oliva pravomoce do rukou frýdlantského d•kana Tomáše Hlavá•e a d•kana Karla Vítka z Vratislavic.⁸⁸

Následujícím administrátorem libereckého arcid•kanství se stal Jan Maria Surý. P. Jan Surý se narodil 18. •ijna 1912 ve Frýdku Místku. Absolvoval reálné gymnázium v Krom•víži a pak vstoupil do noviciátu k salesián•m. Studium teologie nastoupil

⁸⁶ Kanovník Vraštil – pohovor. Státní okresní archiv v Liberci

⁸⁷ Cit. Kanovník Vraštil – pohovor. Státní okresní archiv v Liberci

⁸⁸ Zastupování ú•adu viká•e. Státní okresní archiv v Liberci

v Lublani v Jugoslávii a dokončil ho v Ostravě. Vysvěcen na kněze byl roku 1941 v Olomouci. Působil v Brně a Pardubicích, kde se věnoval mládeži a zde začal také s divadlem. Poté byl přeložen do Oseka u Duchcova. Rozhodl se opustit řád salesiánů a byl přijat biskupem litoměřické diecéze. Od 1. října 1948 nastoupil jako kněz v Mímoní. Od roku 1956 do roku 1957 byl administrátorem v Liberci.

Z archiválií⁸⁹ lze vyčíst, že P. Jan Surý zpočátku na státní orgány působil jako osoba politicky spolehlivá. Z pohledu režimu působil jako moderní kněz, objevoval se ve společnosti soudruhů a veřejné činitele si uměl získat. Dokonce se i některé vojenské osoby účastnili opravy fary v Mímoní. Když si získal pevné postavení, začal však rozvíjet aktivity, které tehdejšímu režimu nevyhovovaly, např. organizování Mimoňských pašijových her. Tyto hry měly být pojety ve velkém a měly přilákat mnoho lidí z celé ČSR a dokonce i ze zahraničí. K P. Surému, který byl sledován již od roku 1949, údajně pod záminkou hereckých příprav a zkoušek docházely osoby dle mínění režimu neloajální. Ještě než začaly přípravy her, rozbíhla se různá opatření. Například hlavní pomocník P. Surého byl přeložen. V březnu roku 1950 byl v Mímoní P. Surý zatčen a jistou dobu strávil ve vyšetřovací vazbě. Stalo se tak právě před Velikonocemi. Jeho zatčení proto znemožnilo organizování pašijových her, které připravoval. Nakonec byly hry v Mímoní zakázány úplně. Sledování Surého probíhalo od počátku jeho působení v Mímoní z toho důvodu, že místo bylo významné z vojenského hlediska, protože tudy projížděly na cvičení různé vojenské útvary. Ani tak se mu protistátní nebo špionážní činnost nepodařilo dokázat.

Po P. Janu Surém se do Liberce vrátil P. František Klapuch, který zůstal v Liberci delší dobu, a to od roku 1957 do roku 1964. Po něm nastoupil P. Ignác Stodůlka. Kdo ví, jak dlouho by v Liberci zůstal, kdyby jeho působení za krátko nepřerušilo úmrtí.

P. Ignác Stodůlka se narodil 31. července 1903 v Ořechově u Uherského Hradiště. Na kněze byl vysvěcen 5. července 1930. Pracoval na různých místech olomoucké arcidiecéze a později přesídlil do diecéze litoměřické. 22. února 1955 byl jmenován sídelním kanovníkem v Litoměřicích. Dlouhou dobu, v letech 1956 až 1964, působil jako administrátor děkanství v Žatci. Roku 1964 přestoupil na místo

⁸⁹ Ústav pro studium totalitních režimů v Praze

administrátora libereckého arciděkanství. Nastoupil 1. srpna 1964, ale již 14. srpna 1964 zemřel.

V březnu roku 1965 přišel do Liberce P. Alois Frajt, narozený 19. září 1909 ve Slavičíně (okres Valašské Klobouky). P. Frajt strávil období v letech 1941 až 1945 v Terezíně a v koncentračním táboře Dachau. Později po válce byl sledován a vyšetřován kvůli protistátní činnosti a podezření z úmyslu pomoci překročit ilegálně státní hranici jistým manželům.⁹⁰ V Liberci strávil téměř deset let v období 1965–1974.

Shrnula jsem hlavní osoby duchovní správy v Liberci mezi lety 1948–1968. Záměrně jsem se zaměřila pouze na administrátory libereckého arciděkanství, jakožto na představitele katolické církve v Liberci. Samozřejmě se zde ve výše uvedeném období vyskytlo také mnoho kaplanů, o kterých nebyla řeč, ale lze je dohledat v soupise duchovních v Liberci od roku 1938, který je přiložen.⁹¹

⁹⁰ Ústav pro studium totalitních režimů v Praze

⁹¹ Viz příloha 2

•eckokatolické církve, která byla roku 1950 slou•ena s církví pravoslavnou, a z•ízení Díla koncilové obnovy, které nahradilo zrušené Mírové hnutí katolického duchovenstva. Státní moc neustále sledovala práci Díla koncilové obnovy a nespokojenost s jeho vývojem stále nar•stala, což vyvrcholilo na podzim 1968 zakázáním této organizace. Tajn• však Dílo fungovalo ještě do let 1969–1970, kdy došlo op•t k výraznému utužení komunistické moci, a tak byla veškerá •innost Díla u konce.⁹⁴

• • • • •

Období následující po Pražském jaru je nazýváno jako normalizace. Zm•na atmosféry v •eskoslovensku po okupaci vojsky stát• Varšavské smlouvy v srpnu roku 1968 se nedotkla biskup•, kte•i se vrátili do svých diecézí. A•koliv se dlouho p•ipravovalo jednání státu s Vatikánem, ze strany •eskoslovenské vlády bylo toto jednání neustále oddalováno a došlo k n•mu teprve roku 1971, kdy již byly tém• všechny zm•ny dosažené b•hem Pražského jara zažehnány nebo zmírn•ny. Do všech katolických institucí se op•t vrátili osoby vyhovující režimu. Kn•žím byl odebírán státní souhlas k výkonu duchovní •innosti. Katolický tisk procházel pe•livou cenzurou. Vytvá•ení •eholních komunit bylo zakázáno, p•ípadn• trestáno. Samoz•ejmostí se staly odposlechy, kontrola pošty •i sledování. Nejhorší byla skute•nost, že spolupracovat s StB mohl kdokoliv a nikdo si nemohl nikomu stoprocentn• d•v•ovat. Mnoho lidí emigrovalo. Roku 1971 bylo založeno Sdružení katolických duchovních *Pacem in terris*, které m•lo nahradit zaniklé Mírové hnutí katolického duchovenstva. Sdružení m•lo za cíl ovládnout církev zevnit•.⁹⁵ V•tšina kn•ží do tohoto spolku vstoupila s velkou nelibostí, pouze proto, aby mohli nadále vykonávat své duchovní povolání.

⁹⁴ BALÍK, Stanislav. HANUŠ, Ji•i. *Katolická církev v •eskoslovensku 1945–1989*. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007. 399 s.

⁹⁵ BOHÁ•, Zden•k. *Atlas církevních d•jin •eských zemí 1918–1999*. Kostelní Vyd•í : Karmelitánské nakladatelství, 1999. 175 s.

• • • • •

Církev působila jednak oficiálně v kostelích se souhlasem státu, jednak skrytě kolem kněží, kterým byl státní souhlas odebrán, v zakázaných komunitách věhovníků i ve společenstvích vytvořených laiky.⁹⁶

Na konci 70. let se začala církev projevovat opět výrazněji v souvislosti s politickou situací. Půsilo i publikování Charty 77, která měla ve svém programu kromě dodržování lidských práv také požadavek náboženské svobody. V církevních kruzích nastal jakýsi mezník ve zvolení nového papeže Jana Pavla II., s nímž přišla změna vatikánské politiky a konec ústupků. V 80. letech začínaly pomalu nabírat na síle projevy zbožnosti, například pouti. Věhovníci vystupovali na veřejnost, a to i v věhovním hábitu. Usilovně pracoval katolický samizdat. Situace církve, stejně jako situace celé společnosti, získala nový rozměr po tzv. Sametové revoluci roku 1989, kdy se Československo konečně po dlouhých letech totality dočkalo svobody.

• • • • •

V letech 1974–1989 nastalo v litoměřické diecézi období sedisvakance⁹⁷. V podstatě chyběl litoměřické diecézi biskup již od konce roku 1950, kdy jeho místo prakticky nahradil generální vikář Mgr. Eduard Oliva. Biskup Štěpán Trochta byl zatčen a internován, a když se v září roku 1968 navrátil do Litoměřic, Oliva odstoupil ze své funkce. V roce 1974 Štěpán kardinál Trochta zemřel a místo biskupa zůstalo dlouhou dobu neobsazeno. Novým kapitulním vikářem byl zvolen P. Josef Hendrich, který se angažoval v seskupení nahrazujícím zaniklé Mírové hnutí katolického duchovenstva nazvané *Pacem in terris*. P. Hendrich ale v době, kdy spravoval litoměřickou diecézi, stál spíše na straně kněží než StB. Roku 1989 byl jmenován litoměřickým biskupem Josef Koukl a P. Hendrich rezignoval na svou funkci a odešel do ústraní.

V období, kdy nebyl biskupský stolec obsazen, probíhalo ve velké míře sledování nepohodlných kněží v diecézi mnohdy zákonem vymezením. Často se kněží ve

⁹⁶ BOHÁČ, Zdeněk. *Atlas církevních dějin českých zemí 1918–1999*. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 1999. 175 s.

⁹⁷ Období, kdy je neobsazen biskupský stolec.

farnostech stídali, protože byli překládáni. Ani v•ící laici to nem•li snadné, protože na n• byl vyvíjen silný tlak ze strany státu, jemuž se dalo t•žko odolat. Lidé se uzavírali spíše doma, navzájem si nev•ili a přestali se mnohdy scházet. Dokonce i vstup do kostela vyžadoval jistou statečnost. Zničené církevní památky stát nem•l zájem rekonstruovat, aby nepřipomínali křesťanství, takže diecéze přišla o velké množství historických objektů.

• • • • •

Administrátorem libereckého arcid•kanství byl v letech 1974–1990 P. Josef Dobiáš.

P. Josef Dobiáš se narodil 10. září 1919 ve Vídni. Absolvoval gymnázium na Velehrad•, které úspěšně zakončil maturitní zkouškou. Pokračoval studiem teologie v českých Bud•jovicích, kde byl také 14. června 1942 vysvěcen na kněze. Nejprve se stal kaplanem v Jirkov•, okr. Chomutov. Od roku 1948 působil jako správce farního úřadu v Lovosicích. Roku 1949 byl ONV v Lovosicích potrestán pokutou ve výši 5000,– Kčs za pře•tení pastýřského listu •sl. biskup• při bohoslužb• v kostele. Dne 17. dubna 1950 byl zatčen příslušníky lovosické StB na základ• udání otce Dobiášova žáka z náboženství. Údajně nařídil žák•m, aby se před Velikonocemi přišli povinn• vyzpovídat pod hrozbou zhoršení známky z náboženství.⁹⁸ U svatě zpov•di se pak m•l vyslovovat proti státu a nabádat žáky, aby nev•ili všemu, co se povídá v rozhlasu a píše v tisku. Na podzim roku 1950 byl za tento čin shledán vinným a odsouzen k sedmi let•m v•zení. Roku 1954 mohl podmínečně opustit v•zení. Tento rozsudek byl zrušen až roku 1992.

Dne 1. číjna 1974 byl ustanoven administrátorem libereckého arcid•kanství a spravoval ho až do července roku 1990. Nyní žije na Morav• a stále vypomáhá na n•kolika místech, a•koliv je mu již přes 90 let.

Protože více důležitých informací o arcid•kanství v Liberci v letech 1968–1989 se nepodařilo zjistit a v kronice toto období není zaneseno, další pozornost v tomto období bude věnována františkán•m v Liberci. Byli totiž, a jsou stále, velmi důležitou

⁹⁸ Trestní oznámení ze dne 20. 4. 1950. Ústav pro studium totalitních režimů v Praze

součástí římskokatolické církve v Liberci a mají na starosti velkou část libereckých farností.

• • • • •

Františkánská provincie v Liberci se začala pomalu utvářet od roku 1972, kdy O. Baptista koupil dům U Pelikána.

Roku 1968 došlo k řádnému uvolnění totalitního tlaku ve společnosti i v církvi, což dovolilo řeholním bratřím po osmnácti letech vystoupit z „podzemí“.⁹⁹ Řeholníci sice chtěli vytvořit malé komunity na místech zničených klášterů, například v Hejnicích, ale brzy zjistili, že by se tak opět vystavili přímému dozoru církevních tajemníků. Naštěstí se naskytla možnost vytvořit společenství v Liberci.

V libereckých Vratislavicích působily v té době Školské sestry OSF jako pečovatelky v domově důchodců.¹⁰⁰ Jeden zdejší důchodce vlastnil část domu v Rochlicích. Když zemřel, zdědila tento díl nemovitosti dle jeho přání jedna z řádových sester. Do domu se tehdy nastěhoval Jan Baptista Bárta a dostal se tak úplně mimo státní dozor. Mohl zde sice v klidu pracovat, ale byt byl příliš malý pro více bratrů. A protože nebylo možné odkoupit zbytek domu, musel hledat nové, větší útočiště. Řeholní sestra z domova důchodců objevila dům Na Perštýni, který vlastnila jistá paní Berta Ofnerová, která již zemřela. Dům odkázala své neteři, která ale nežila v Československu a hledala pro tento dům kupce. O. Baptista tedy vyřídil všechny potřebné náležitosti a roku 1972 dům koupil. Protože se dříve domy neodlišovaly popisnými čísly, ale domovními znameními, na kterých se jejich majitelé dávali záležet, nesl i tento dům své znamení – pelikána.¹⁰¹ Zajímavé je, že mezi křesťanskými symboly pelikán označuje Krista, takže toto domovní znamení bylo pro řeholní dům velice přiznačné.

⁹⁹ BALÍK, Stanislav. HANUŠ, Jiří. *Katolická církev v Československu 1945–1989*. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007. 399 s.

¹⁰⁰ SADÍLEK, Jakub. *Studium teologie v české františkánské provincii ve 20. st.* (diplomová práce) Praha : Univerzita Karlova, 2006. 105 s.

¹⁰¹ JÁCHYM, Radim. *To František nezažil*. Liberec : vlastním nákladem, 1999. 68 s.

Nejprve museli bratři dom zrekonstruovat a upravit ho tak, aby v něm mohla žít co nejpočetnější komunita. Na opravách se podílel samozřejmě O. Baptista a dále bratři přímo z Liberce, ale i odjinud, kteří do Liberce přijížděli podat pomocnou ruku.

Vytvoření celostátního společenství v běžných rodinných domech, mimo státní kontrolu, se u nás hodně ujala a zalíbila se i bratrům ze sousedního Německa. Hlavně ti mladší z bratrů žili v těchto komunitách, kdy byli normálně civilně zaměstnaní, ale po práci mohli takto žít celostátním životem a duchovně se navzájem posilovat i vzdělávat. Kromě liberecké komunity, kterou vedl Jan Baptista Bárta, vznikaly další například v Praze i Brně, ale i na Slovensku.¹⁰² Ani v domě Na Perštýně v Liberci se ale františkáni vůbec nevyhnuli státním kontrolám. Stali se předmětem zájmu státní bezpečnosti a několikrát absolvovali domovní prohlídky, což mělo za následek zatčení a souzení celkem pěti bratrů. V roce 1990 se stal dům U Pelikána farní budovou pro Liberec-Rochlice, takže se zde konají vlastně všechny aktivity farnosti – výuka náboženství, setkání dospělých, zpěv, společné modlitby, ale i přípravy ke křtu nebo svatbám, atd. Nalezneme v něm i kapli.

Nyní v domě U Pelikána žijí pouze dva bratři, i když je rozlehlý.

Druhým domem z těch, které byly zakoupeny pro františkány, se stal dům v Liberci-Ruprechticích, ve Vrchlického ulici, zvaný U sv. Damiána, a dodnes se zachoval jako sídlo františkánů. Původně měl sloužit jako místo pro nemocné bratry a bylo spíše shodou okolností, že stál právě vedle kostela. Přišel sem bratr Kosmas a potom nemocní bratři, kteří zde i zemřeli – Slovák P. Benvenut Mitošinka, bratr Severin, nebo P. Marek, administrátor z Nového Města pod Smrkem.¹⁰³ Dnes v něm žije komunita čítající pět členů. Tento objekt leží v těsném sousedství kostela sv. Antonína Paduánského, který byl v době zakoupení domu uzavřen. Ovšem na počátku 90. let se ho podařilo zrekonstruovat a roku 1994 ho posvětil tehdejší litoměřický biskup Josef Koukl.

Jako třetí objekt v pořadí koupily sestry dům ve Vesci, který se musel také celý zrekonstruovat. Ve Vesci pak bydlely sestry a někteří bratři františkáni, např. slovenský

¹⁰² BALÍK, Stanislav. HANUŠ, Jiří. *Katolická církev v Československu 1945–1989*. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007. 399 s.

¹⁰³ JÁCHYM, Radim. *To František nezažil*. Liberec : vlastním nákladem, 1999. 68 s.

P. Baptista společně se sestrami Panny Marie Jeruzalémské koupili ještě dům v Ostašově na Karlínkách pro kandidátky a juniorky, ale i pro některé bratry františkány. Ovšem kvůli vzájemným sporům byli později františkáni vyplaceni a v Ostašově žily dále pouze sestry. Takže v Liberci zůstaly františkánské domky tři.

• • • • •

P. Bárta je str•jcem myšlenky o obnovení malých komunit •eholník• v domech, kde by spolu žili vícemén• jako rodina. Fary byly totiž pod stálým dohledem církevních tajemník•. Tyto domy vznikly nap•iklad v Liberci, Praze, Brn•, atd. Tato koncepce funguje dodnes.

¹⁰⁴ JÁCHYM, Radim. *To František nezažil*. Liberec : vlastním nákladem, 1999. 68 s.

58

[illegible]

P. Radim Jáchym vydal roku 1999 vlastním nákladem svůj rukopis. Jedná se o knihu, ve které shrnul některé své zážitky, příběhy, úvahy apod. Jedna z kapitol se jmenuje „PTP – DÍKY!“. Lze z ní vyčíst, že ani těžké období komunismu a nelehké podmínky, nezanechaly v kněžích a věřících hořkost, ale naopak někteří lidé se dokázali nad situací vymanit, že plynoucí z tehdejšího režimu podívat z jiného úhlu a najít si na nich také to dobré. Proto si dovoluji tuto kapitolu uvést ve své práci.

¹⁰⁶ JÁCHYM, Radim. *To František nezažil*. Liberec : vlastním nákladem, 1999. 68 s.

velitel• v armád• jinak nepoužitelných, pov•stným Frantou Sva•inou po•ínaje (Haubner pat•il mezi slušn•jší, ale žádný „dobrodinec“ nebyl – leda snad pro úzkou skupinu kolem n•ho.)

Já sám jsem nejtíže poci•oval, když po dvou letech základní vojenské služby nám byl na stavb• letišť• v Liních p•e•ten rozkaz o „povolání k mimo•ádnému vojenskému cvi•ení na neur•ito“. Že z toho m•lo obavy i vedení armády, sv•d•í to, že jsme byli k tomu povolávání po deseti do kancelá•e, a jednotka letc• byla s „ostrými“ p•ipravena v lese k zásahu. Nikdo se ovšem nebou•il, m•li jsme spíš pocit beznad•je, nebo• jsme nev•d•li, zda toto „na neur•ito“ neznamená doživotn• – však jsme rotu padesátiletých „d•dk•“ znali z Mimon•.

Z dosavadního vypráv•ní je snadné vycítit atmosféru •i pocity lidí, kte•í jsou nuceni poslouchat a trp•t. Když se již kone•n• mají vrátit dom•, p•ijde další rozkaz. Jak sám autor uvádí, •lov•k prožívá v této situaci hlubokou beznad•j. Nejhorší je nejistota, když neví, co bude dál a jak dlouho bude muset z•stat proti své v•li kdesi pod dozorem. A p•esto, jak je vid•t z následujících slov, si lidé dokáží zachovat pozitivní mysl i v takto složitých podmínkách.

„A p•ece cítím povinnost vyjád•it: „PTP – DÍKY!“ Nebo• t•ebas PTP byly ve své podstat• zlem, nep•ímo mnohým z nás p•inesly leccos dobrého. T•ebas tím, že chlapci z vesnice po propušt•ní z•stali v dolech •i na stavbách i v civilu a tak unikli „rozkula•ení“, mnohý si na vojenských stavbách získal kvalifikaci •i vzd•lání, ke kterým by se jinak z politických d•vod• nedostal, a nejedni se v míst• stavby i oženil (což ovšem neplatí jen o vojácích PTP).

Budu však mluvit o sob•. Když jsem po absolvování vysoké školy „s od•eným h•betem“ nastoupil jako za•azený zdravotník k výcvikovému praporu do Josefova, a po r•zných „pr•švihách“ politicko-ideové povahy byl po dvou m•sících p•evelen do Mimon•, kde s námi p•es zimu nev•d•li, co d•lat, honili nás po cvi•áku „vpravo v bok, vlevo v bok“ do zblbnutí a p•esv•d•ovali nás, že jsme vlastn• ženisté, prožil jsem si tu své „období poušt•“, kdy jsem m•l nadbytek •asu zamýšlet se nad sebou a p•i •etb• bible m• stále naléhav•ji oslovovalo Ježíšovo: „Poj• za mnou!“ Do té doby jsem nijak nemyslel na duchovní dráhu, naopak mým ideálem bylo manželství a rodina, ale zde, v té p•írodní a lidské poušti, m• paradoxn• p•itáhl ideál života zcela zasv•ceného Bohu.

Nebylo to žádné ukvapené rozhodnutí, řádu mše jsem zápasil sám se sebou, než jsem v Lešanech, kde jsme budovali silnice pro dlelostelce, za táborem na zarostlém hbitvku po Němcích internovaných tu v roce 1945, před křížem slibil, že se stanu františkánem a knězem. Slib v té době nesmyslný: kláštery byly zlikvidované – ale tak jako za války jsme i nyní žili naději, že „to praskne“, naději živou i planou septandou. Kdybych byl tehdy vděl, jak dlouho budu muset šekat, rozhodně bych to vzdal. Ale pobyt v PTP mě naučil i tvrdohlavě šekat, a dokál jsem se: opat teprve v zdánlivě beznadějně situaci po okupaci 1968 jsem byl tajně přijat do františkánského řádu, 1972 vysvěcen na kněze v NDR a potom téměř 20 let „mašil státní dozor“, i s tymsíním pobýtem ve vazbě. Ale dokáli jsme se nové svobody, i když už jako dle chodci, a dnes šikám upímně: „PTP – DÍKY!“¹⁰⁷

•
• • • • •

P. Tomáš Genrt se narodil 3. července 1932 ve Žďárkách, okres Náchod. Roku 1959 vstoupil do františkánského řádu a vysvěcen byl roku 1968. Nesměl však veřejně působit. Státní souhlas získal ale brzy, od počátku roku 1969, a to k výpomoci v duchovní správě při zaměstnání. Své působení začal ve Vrchlabí pod vedením Jana Baptisty Bárty, kde zůstal do roku 1970. Potom požádal o přijetí do litoměřické diecéze a biskup Štěpán Trochta ho poslal do farnosti Hrádek nad Nisou, v níž právě chyběl kněz, a od listopadu 1970 se stal jejím administrátorem stejně jako okolních farností Chrastava, Bílý Kostel nad Nisou atd. V Hrádku zůstal až do revoluce a pak odešel do Liberce-Ruprechtic, kde žije dodnes, a do Hrádku dojíždí sloužit bohoslužby.¹⁰⁸

•
• • • • •

Narodil se 3. ledna 1932 v Nížkém Dvůři ve východních Čechách. V letech 1945–1951 studoval na gymnáziu, po maturitě nastoupil do továrny Rubena v Náchodě a roku 1953 byl odveden k technickým prapům na dva roky. Po vojně nastoupil opět v přemyslu, tentokrát v Roztokách u Prahy, kde žil společně s dalšími bratry františkány

¹⁰⁷ Cit. JÁCHYM, Radim. *To František nezažil*. Liberec : vlastním nákladem, 1999. 68 s.

¹⁰⁸ SADÍLEK, Jakub. *Studium teologie v české františkánské provincii ve 20. st.* (diplomová práce) Praha : Univerzita Karlova, 2006. 105 s.

a roku 1957 vstoupil do noviciátu. Roku 1961 byl poslán do vyšetřovací vazby na Pankrác a začátkem roku 1962 odsouzen ke dvěma letům vězení ve Valdčicích. Dne 9. května 1962 přišla amnestie a Antonín Kejdana byl propuštěn. Kněžské svěcení přijal roku 1968 a od roku 1969 vypomáhal ve Vrchlabí, kde žil v komunitě s dalšími františkány a stal se také administrátorem ve Špindlerově mlýně. V roce 1971 odešel do Hrádku nad Nisou, potom působil rok v Raspenavě, ale to mu bylo zakázáno. Pak byl požádán biskupstvím, již po smrti kardinála Trochty, aby odešel do Vysokého nad Jizerou, kde začal rok a půl, než mu to opět zakázali, a poté už přešel do Liberce-Ruprechtic. Po roce 1989 vystřídal několik farností, ale od roku 1993 žije opět v Liberci.¹⁰⁹

Z vyprávění P. Antonína¹¹⁰

Roku 1907 přišli do Liberce němeští kapucíni z Tyrol. Byla to provincie, která sídlila v menším klášteře při kostele sv. Marie Magdalény. Žilo tam pět cholníků, františkán-kapucín, a začali až do záboru, kdy byli pozavíráni nebo internováni v roce 1950. Od té doby budova jejich kláštera fungovala jako mateřská školka a během totality kostel sv. Marie Magdalény sloužil jako sklad národního podniku Kniha a také v něm byly aranžérské dílny. Kapucíni tedy v Liberci nepobyli dlouho, jen asi 40 let. Ovšem tito františkáni neměli nic společného se svatováclavskou provincií, které se věnuje tato práce. Jednalo se o kapucíny z Tyrol.

Františkáni ze svatováclavské provincie přišli do Liberce v roce 1972, a sice přišel P. Jan Baptista Bárta, který byl právě po těžkém úrazu z autohavárie. Ve Vratislavicích žily a sloužily sestry františkánky v domově duchodců jako ošetřovatelky. P. Bárta kolem sebe shromáždil několik bratrů a koupili domek Na Perštýně, kde vznikla františkánská komunita asi pět bratrů, samozřejmě k nelibosti státních orgánů. P. Baptista (ostatní mu říkali Jan Křtitel Bárta) v Liberci vybudoval takové františkánské studium, skutečně organizované, které se rozšířilo i na Moravu a na Slovensko, a které vedlo i k tajným svěcením kněží. Došlo to tak daleko, že si toho začala blíže všimnat státní bezpečnost. Později už jeden domek Na Perštýně nestačil a koupil se ještě další. Všude probíhaly prohlídky a výslechy státní policií, které vyústily

¹⁰⁹ Rozhovor s P. Antonínem Kejdanou

¹¹⁰ Rozhovor s P. Antonínem Kejdanou

v proces, při němž byli obžalováni dva z františkánů. Někteří další bratři byli drženi ve vazbě, ale obžalováni byli jen dva a soud se konal v roce 1981 nebo 1982. V těchto domcích se konaly bohoslužby za účasti několika lidí, což bylo zakázáno. Tento přečin spadal pod paragraf „maření dozoru nad církvemi“ a tito dva františkáni za něj byli odsouzeni. Baptista Bárta na 1 rok nepodmíněně, bratr Kosmas, který byl lékařem, asi na 10 měsíců podmínečného trestu. Státní bezpečnost sice věděla o tom, že v Liberci se odehrává teologické studium zakončené zkouškami, ovšem nevěděli o tom, že někteří bratři byli posláni do Německa a tam vysvěceni. Další komunita františkánů byla v Brně, v Bratislavě, v Popradu a v Košicích. Zkoušky se potom konaly takto na různých místech.

Tenkrát museli být bratři zaměstnáni, pokud nebyli v důchodu. Nesměli působit na veřejnosti jako kněží a jejich činnost byla spíše taková tajná. Aby jim při práci zbylo čas i na studium, nechávali se různě „výhodně“ zaměstnat. Možná polovina jich byla výběrčími vodného, takže obešli svůj rajón a čas jim ještě zbyl. Mezi dalšími jeden pracoval jako ekonom a byl zaměstnaný v pojišťovně. Další, bratr Kosmas, byl lékařem a měl svůj obvod v Liberci. Jiní pracovali ve výměnících tepla na Františkově. Jeden opravoval vodoměry, jeden byl zaměstnaný jako truhlář. V Liberci studovali také bratři ze Slovenska, možná dokonce převažovali, ovšem někteří odešli, protože nezvládli velký nápor stihnout studovat, pracovat a ještě se starat o domy. Někteří na to nestačili, někteří také samozřejmě poznali, že tohle není jejich cesta.

P. Antonín nejprve v Liberci nebyl, měl společně s P. Tomášem na starost farnost v Hrádku nad Nisou a okolní obce. Nevyvíjeli žádnou nápadnou činnost, takže je StB nekontrolovala, ale samozřejmě o nich všechno věděli. Neustále se stýkali s františkány z Liberce, navštěvovali se s mladými bratry, co vstoupili do řádu, o čemž StB taky věděla.

P. Antonín v Hrádku pracoval u železnice a později jako topič nebo údržbář v Chrastavě v charitním domově pro nevolnice, takže byl řádně zaměstnan pod charitou. Měl ústřední dovolení působit v duchovní správě podle jistého paragrafu, říkalo se tomu paragraf 16, než mu ho zase odebrali.

V Hrádku a v okolí sloužili P. Tomáš a P. Antonín bohoslužby a každý den měli mši svatou v domově nevolnic sester. Lidí chodilo do kostela asi stejně jako dnes, možná trochu více.

Bratr Tomáš využíval náboženství, ale přihlásilo se vždy jen několik dětí. Někdy chodil do školy v Hrádku, zhruba do roku 1980. Ve škole vycházel s paní editorkou dobře, ale později přišel nový editel, kovaný komunista, se kterým se nedalo spolupracovat. Zneemožnění docházky dětí na náboženství například umisťováním na koncová místa v rozvrhu, to nebylo nic nového, tak postupovali už i nacističtí učitelé, například za války, když Sudety patřily k němu. Stejně to vypadalo s odstraněním křížů ze škol a podobně.

Lidé se báli postihů, takže byli spíše opatrní, mnohdy se báli vkročit do kostela. Mezi těmi, kteří zastávali nějaké vyšší postavení, bylo jen několik nebojácných jedinců. Většinou zůstali více věrní lidé různých dělnických profesí, kteří už jaksi neměli co ztratit. Na druhou stranu je pravda, že ten tlak, který spojoval. Když probíhala nějaká větší akce, dokonce pomáhali s různými pracemi. Je pravda, že tenkrát bylo daleko víc těch brigádníků, kteří pomohli, když bylo třeba, například při malování, při fasádě kostela apod. Dokonce některé kostely přežily díky takovým lidem, mohla to být klidně žena, která se starala, aby do kostela neteklo, což byl například případ Chrastavy.

Před rokem 1989 a po něm se situace církve nedá vůbec srovnávat. Po roce 1990 začal P. Antonín chodit do věznic, protože sám nějakou dobu ve vězení strávil a věděl, že je potřeba, aby za vězňů docházel duchovní. Zpočátku byl přijat s jistými rozpaky, protože v liberecké věznici zůstalo ještě staré vedení, ale časem si na sebe zvykli a nakonec povolilo, takže mohl chodit na jednotlivé cely. S editelům věznice pak vycházel velice dobře. To byla aktivita P. Antonína, která ho naplňovala.

Později přidělil litoměřický biskup Josef Koukl františkánům kostel v Rochlicích, kde vedli duchovní správu, stali se zde administrátory. Poté jim byl přidělen ještě kostel ve Vratislavicích, a protože bydleli v Ruprechticích v domě vedle kostela, v němž byl tehdy archiv, navrhl P. Antonín, aby jim otec biskup přidal ještě Ruprechtice. Chtěli se zde pokusit zhruba po čtyřiceti letech obnovit farnost. V kostele byly uloženy archiváře, na farnostní archiv kanceláře a studovnu. Předseda okresního archivu však františkánům vyšel vstříc a v krátkém čase se odstěhovali. Archiv byl přesunut do Machnína a poté přibyl ještě druhý archiv v Liberci na Františkově. Nakonec asi během těch let ruprechtičtí františkáni svého cíle opravdu dosáhli, když obnovili místní farnost i její chod.

Navíc si ještě vzali na starost zpustošený kostelík U Obrázku, který spadá pod arciděkanství, a který byl doslova v havarijním stavu, a podařilo se jim ho opravit.

Farnost Rochlice a filiální kostel v Hanychově, který k ní patřil a patří, mají dnes na starosti bratři z domu na Perštýně.¹¹¹

¹¹¹ Rozhovor s P. Antoninem Kejdanou

Události roku 1989 přinesly samozřejmě velké změny. Vnesly svobodu do života společnosti i církve. Skončilo pronásledování a církev mohla začít svobodně rozvíjet svou činnost.

Po státním převratu se ihned začala obsazovat volná místa biskupů v jednotlivých diecézích. Ani litoměřická diecéze nezůstala bez biskupa. Byl jím po „Sametové revoluci“ ještě roku 1989 ustanoven Josef Koukl, čímž skončilo dlouhé patnáctileté období sedisvakance v naší diecézi.

Josef Koukl se narodil 8. listopadu 1926 v Brně. Na kněze byl vysvěcen v Praze roku 1950 a roku 1970 začal vykonávat funkci spirituála v semináři v Litoměřicích. Roku 1974 úspěšně složil zkoušky na Cyrilometodějské fakultě v Litoměřicích a získal titul ThDr. V 80. letech byli v českých zemích pouze dva biskupové, v Olomouci a Praze. Všechny zbylé biskupství stáli kapitulní vikáři. Komunistický režim pomalu upadal a jedním z následků této situace se stalo i to, že bylo možno dosadit do jednoho volného biskupství v ČSSR nového biskupa. Protože jediná teologická fakulta v českých zemích měla sídlo v Litoměřicích, byl dosazen biskup právě do litoměřického biskupství. Novým biskupem byl jmenován Josef Koukl, který převzal správu diecéze po kapitulním vikáři Josefu Hendrychovi.¹¹²

Dne 17. listopadu 1989, kdy došlo k pádu komunismu, byla církev konečně svobodná. Litoměřičtí vysokoškoláci ihned požadovali zrušení přednášek z marxismu, které byly povinné. Dále žádali, aby na škole přestali vyučovat lidé, kteří se angažovali v hnutí „Pacem in terris“. Oficiálně podpořil studenty sám arcibiskup Tomášek. Teologii nyní mohli studovat také laici.

¹¹² Srov. MACEK, Jaroslav. *Biskupství litoměřické*. Kostelní Vydí : Karmelitánské nakladatelství, 2005. 188 s.

Biskupa Koukla čekal nelehký úkol obnovit plnou činnost diecéze. V té době obsahovala celkem 433 farností, přičemž obsazených bylo pouhých 113.¹¹³ V důsledku tlaku komunistického režimu na katolickou církev byl v diecézi velký nedostatek kněží. Komunisté také nechali zchátrat téměř všechny církevní stavby v diecézi, na něž záměrně neuvolňovali žádné finanční prostředky. Během několika let se biskupovi a jeho pomocníkům podařilo nejvíce zničené kostely a fary, včetně litoměřické katedrály a dalších budov na Dómském náměstí, opravit.

Roku 1990 byla teologická fakulta přestěhována z Litoměřic zpět do Prahy a v Litoměřicích zůstal jen konvikt, který byl nakonec také přesunut, tentokrát do Olomouce. Bývalá litoměřická teologická fakulta dnes nese název „Diecézní dom kardinála Trochty“ a nalezneme v něm Pastorační a Katechetické centrum a Centrum pro mládež a rodinu. Diecéze od roku 1995 vydává svůj časopis s názvem „Zdislava“, který vychází jednou za měsíc. Roku 2001 byl otevřen hospic sv. Štěpána pro nevléčitelně nemocné pacienty.¹¹⁴

Biskup Koukl nabídl svou rezignaci, když dosáhl 75 let, takže tuto funkci zastával v letech 1989–2004. Papež Jan Pavel II. ji přijal, až když byl jmenován nový biskup. Tím se stal 24. prosince 2003 Mgr. Pavel Posád. Josef Koukl byl ustanoven diecézním vikářem pro zahraničí.

Pavel Posád se narodil 28. června 1953 v Budkově. Knězem se stal v červnu roku 1977, kdy byl v Brně vysvěcen. V brněnské diecézi také zpočátku působil jako kněz. Po pádu komunismu působil jako farář u sv. Tomáše v Brně. Poté byl jmenován spirituálem Arcibiskupského kněžského semináře v Olomouci. Biskupem litoměřickým byl jmenován 24. prosince 2003 v poledne a svěcení přijal

¹¹³ BOHÁČ, Zdeněk. *Atlas církevních dějin českých zemí 1918–1999*. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 1999. 175 s.

¹¹⁴ Srov. MACEK, Jaroslav. *Biskupství litoměřické*. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2005. 188 s.

poslední únorový den roku 2004.¹¹⁵ Kvůli zdravotním potížím byl roku 2008 jmenován pomocným biskupem českobudějovické diecéze a na místo litoměřického biskupa byl dosazen Mons. Jan Baxant.

Jan Baxant se narodil 8. října 1948 v Karlových Varech. Vysvěcen na kněze byl 23. června 1973 v Praze Mons. Františkem Tomáškem. Své působení začal jako kaplan v Kolíně v letech 1973 až 1975. Poté se stal administrátorem nejprve v Bystřici u Benešova a pak ve farnosti sv. Antonína v Praze-Holešovicích, kde působil do roku 1990. V roce 1990 přijal funkci vicerektora a poté roku 1993 rektora Arcibiskupského kněžského semináře v Praze. Od roku 1997 působil jako farář v Kolíně, a pak mezi lety 2000 až 2002 v Praze. Dne 1. ledna 2003 se stal generálním vikářem českobudějovické diecéze. Litoměřickým biskupem byl Mons. Jan Baxant jmenován rozhodnutím papeže Benedikta XVI. Biskupské svěcení přijal 22. listopadu 2008 v litoměřické katedrále sv. Štěpána.¹¹⁶

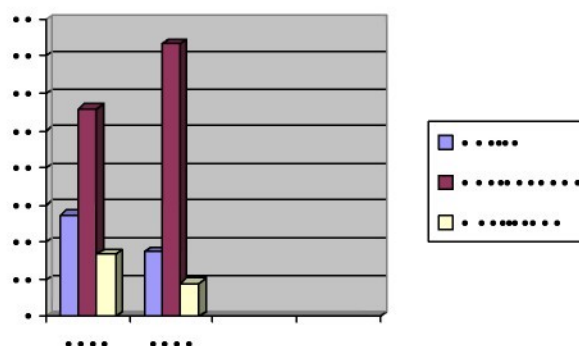
Ačkoli se komunistickému režimu nepodařilo ani po mnoha letech nátlaku církev zničit, bylo ateistickou propagandou přece jen dosaženo velkého úbytku počtu věřících, a to nejen v římskokatolické církvi. Před únorovým pučem roku 1948 se 78 % obyvatel československa přihlásilo k římskokatolické církvi a pouhých 6 % osob uvedlo, že jsou bez vyznání. Roku 1991 proběhlo sčítání lidu, domů a bytů, ve kterém se objevila otázka náboženského vyznání poprvé od války. Zjištěné výsledky promítají subjektivní citění jednotlivých osob. K náboženství se tehdy přihlásilo 53 % lidí (90 % katolíků) a 30 % osob bylo bez vyznání. Omezíme-li se pouze na okres Liberec, zjistíme, že v roce 1991 se přihlásilo k náboženství 27,3 % obyvatel, obyvatel bez vyznání bylo 55,8 % a u 16,9 % se nepodařilo zjistit postoj k náboženství.¹¹⁷ O deset let později, tedy v roce 2001, již stoupl počet osob bez vyznání a naopak klesl počet věřících. K některému náboženství se přihlásilo celkem 17,5 % a bez vyznání bylo 73,5

¹¹⁵ Srov. MACEK, Jaroslav. *Biskupství litoměřické*. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2005. 188 s.

¹¹⁶ Biskupství litoměřické [on-line]. *Diecézní biskup Mons. Mgr. Jan Baxant*. 2009, [cit.2010-04-23]. Dostupné z: < <http://www.dltm.cz/diecezni-biskup>>.

¹¹⁷ *Sčítání lidu, domů a bytů 1991*. Liberec : český statistický úřad, 1992. 177 s.

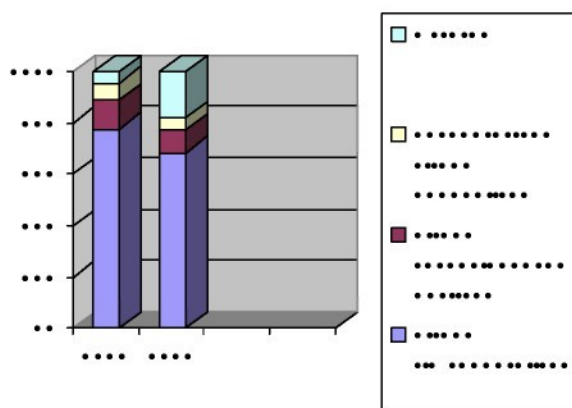
% obyvatel.¹¹⁸ Výše uvedené údaje o vývoji situace náboženského vyznání obyvatel po roce 1989 jsou zaneseny v následujícím grafu.

2 Struktura obyvatel podle náboženského vyznání v letech 1991 a 2001¹¹⁹

Z dalšího grafu lze vyčíst, jaké zastoupení mezi věřícími měly tři nejpočetnější církve u nás, církev římskokatolická, církev československá husitská a českoobratrská církev evangelická.

Církev římskokatolická měla v roce 1991 zastoupení obyvatel 77,7 % a roku 2001 kleslo na 68,5 %, k církvi československé husitské se roku 1991 přihlásilo 11,2 % obyvatel a roku 2001 to bylo 9 % a českoobratrská církev evangelická měla roku 1991 6,7 % členů, přičemž v roce 2001 tato hodnota klesla na pouhých 4,3 %.

3 Struktura věřících podle příslušnosti ke třem nejpočetnějším církvím¹²⁰

¹¹⁸ *Sčítání lidu, domů a bytů 2001*. Liberec : český statistický úřad, 2003. 191 s.

¹¹⁹ *Sčítání lidu, domů a bytů 1991*. Liberec : český statistický úřad, 1992. 177 s.

Sčítání lidu, domů a bytů 2001. Liberec : český statistický úřad, 2003. 191 s.

Roku 1990 se vrátil do Liberce P. František Opletal a zaujal místo arciděkana. Kromě mnoha dalších povinností se ujal také psaní kroniky arciděkanství, do které od roku 1947 nikdo žádné údaje nezapisoval, a poctivě do ní zaznamenával důležité události ze života farnosti.

P. František Opletal se narodil 3. května 1930 v Podomí, okr. Vyškov. Studoval učitelství v Kroměříži. Po úspěšném složené maturitě začal učit přírodopis, fyziku, chemii, ruštinu i tělesnou výchovu. Roku 1953 onemocněl tuberkulózou a dlouho s touto nemocí bojoval. Právě v tomto období pocítil své povolání ke kněžství. Roku 1957 začal studovat teologii a o rok později byl přijat do semináře, avšak musel se přihlásit za litoměřickou diecézi. Vysvěcen na kněze byl v litoměřické katedrále dne 23. června 1963. Po vysvěcení byl poslán do Liberce, aby zde působil jako kaplan, a stal se pro liberecké arciděkanství velkým přínosem. V Liberci se začal vnovat mládeži, pořádal různé výlety do přírody, například o květnových svátcích po Českém Ráji, a zde se snažil mladým předat i přes zákaz režimu něco z katechismu. Samozřejmě, že jeho aktivit si všimla státní bezpečnost. Musel proto roku 1974 z Liberce odejít. Na přání Štěpána kardinála Trochty jeho další kroky vedly do Litoměřic, aby zde pracoval s bohoslovci, a tato úloha mu zůstala na sedm let. Jeho rukama prošel například i výše zmíněný biskup Pavel Posád. Roku 1982 byl přeložen do Dolní Poustevny a našel zde mezi farníky mnoho spřízněných duší. V Dolní Poustevně pobyl až do roku 1990, kdy byl opět přeložen do Liberce, tentokrát však již ne jako kaplan, ale jako arciděkan. V Liberci na něj čekalo mnoho starostí především s církevními objekty, které se nacházely mnohdy v hrozném stavu. Když přišel do Liberce, myslel si, že tímto starostem s opravami kostelů unikne, že tímto jeho působení bude hlavně práce duchovní a pastorační. Brzy však zjistil, že se bude starat o dvacet církevních objektů, které našel většinou v dezolátním stavu. Jednalo se například o kostelík v Kryštofově Údolí, který se již s přispěním německých rodáků podařilo opravit. V menších obcích a na vesnicích se situace jevila lépe než ve velkém a početném Liberci. Obecní úřady se skutečně snažily postarat o kostely i další církevní památky. V Kryštofově Údolí si

¹²⁰ *Sčítání lidu, domů a bytů 1991*. Liberec : Český statistický úřad, 1992. 177 s.

Sčítání lidu, domů a bytů 2001. Liberec : Český statistický úřad, 2003. 191 s.

opravily téměř všechny kapličky, kříže a Boží muka v obci. Stejně tak v Dlouhém Mostě si daly do pořádku kaple stojící u cesty.¹²¹

V Liberci působí P. František Opletal dodnes, i když jeho kroky brzy povedou na rodnou Moravu.

Liberec má také několik svých stálých jáhnů. Krátce po Sametové revoluci, v roce 1990, byl na jáhna vysvěcen Václav Vaněk, který působí jako administrátor ve Vratislavicích dodnes. Dalšími jáhny se po čtyřletém studiu teologie stali MUDr. Jan Pur a Mgr. Miroslav Klož. Primář Pur mohl na starosti nemocné, hlavně v nemocnici. Mgr. Klož vyučoval náboženství a staral se o ministranty. MUDr. Jan Pur však 27. 2. 2008 zemřel.

Z Liberce vzešlo dokonce i několik kněží. V 70. letech přijali svěcení P. Werner Horák z Rochlic, P. Josef Faltejsek a později P. Jan Bahník, oba z Hanychova. Dalšími vysvěcenými byli P. Petr Kubíček, P. Oldřich Kolář a po roce 1989 P. Jan Voleský.¹²²

Při libereckém arciděkanství funguje velmi úspěšný chrámový sbor, vedený již 40 let Ing. Bohuslavem Eliášem. Mezi jeho členy bychom našli jak katolíky, tak i evangelíky a zástupce církve husitské aj. Sbor se vypracoval na vysokou úroveň, často spolupracuje i s jinými sbory nebo hostí sólisty divadla, a ani zahraniční chrámové sbory mu nejsou neznámé. V zahraničí již měli také spoustu vystoupení v mnoha evropských i mimoevropských zemích. A v kostele sv. Antonína Velikého zpívá sbor při svátcích, slavnostech i dalších příležitostech.

Začátek Křesťanské akademie v Liberci se datuje do roku 1994. Funkci předsedy zastával dříve velmi dobře pan Vojtěch Ron, ale dnes již nežije. Byl to velmi vzdělaný muž, který rozuměl mnoha oblastem a také působil celý život jako herec, takže byl známý svým nezaměnitelným mluveným projevem. Na jeho místo nastoupil nyní Ing. Antonín Schauer. Křesťanská akademie se schází jednou měsíčně a v jejím rámci již v Liberci odpovíдалo své příspěvky k nejrozmanitějším náboženským tématům mnoho odborníků.

Po státním převratu v roce 1989 se kněží snažili vyučovat náboženství na školách. Mysleli si, že budou mít dveře otevřené, ale rychle pochopili, že na školách to

¹²¹ OLEKŠÁK, Michal. Curriculum vitae otce Františka Opletala. *Obrázek*, 2010, roč. 8, č. 7, s. 3-5

¹²² Kronika libereckého arciděkanství

s náboženstvím tak snadné nebude, protože ve vedení zůstali ti samí lidé, kteří jim výuku znemožňovali za totality. Takže se sásem výuka náboženství přesunula ze škol na fary.

Libereckým dětem se za svého života hodně věnoval varhaník p. Drágr. Organizoval pro děti výlety po okolí. Zařídil vždy vše potřebné a dětem cestou vykládal o cíli cesty, takže byl pro ně výlet nejen zábavný, ale i poučný. Však také byly tyto výlety velmi oblíbené.¹²³

Liberecká farnost vydávala vlastní farní věstník, který byl později přejmenován na *Společenství*.¹²⁴ Později ale začala vycházet *Zdislava* (diecézní měsíčník), proto již nemělo smysl věstník dále vydávat.

Otázkou zůstává, jak se bude situace církve v Liberci a jeho okolí vyvíjet nadále. Liberecko a celá litoměřická diecéze jsou misijní oblastí. I přesto zde církev vytrvala a stále žije. Musí však neustále hledat způsob, jakým lze oslovit místní obyvatele.

Po otevření hranic po listopadu 1989 se snažila litoměřická diecéze oteplovat vztahy a navazovat přátelství s německými sousedy, např. Bamberg, Eichstätt a Drážďany. Spolupráce se stále rozvíjela a postupně zahrnovala i církevní instituce, například. Čeští bohoslovci mají také možnost studovat na katolické univerzitě v Eichstättu.¹²⁵ Konají se různé sympozia za účelem vybudování přátelských vztahů díky rozboru a pochopení minulosti. Na různých poutních místech, například Hejnice a Filipov, se konají poutě, kterých se účastní společně češi, Němci i Poláci. Němeští obyvatelé, kteří byli zhruba před 40 lety vysídleni z litoměřické diecéze, mají možnost dozvědět se o nynější situaci v diecézi. Pořádají různé sbírky na opravy památek, především pro farnosti, kde oni sami nebo jejich rodiče dříve žili. Velkou finanční pomoc zajišťuje také organizace Renovabis, která sídlí ve Freisingu a každý rok přispívá rozdělováním prostředků mezi postkomunistické země. V litoměřické diecézi tak získaly pomoc například Bohosudov, Hejnice nebo Ústí nad Labem.

¹²³ Kronika libereckého arciděkanství

¹²⁴ Tamtéž

¹²⁵ MACEK, Jaroslav. *Biskupství litoměřické*. Kostelní Vydí : Karmelitánské nakladatelství, 2005. 188 s.

Myslím si, že v dnešní době evropské spolupráce mohou být v pohraniční oblasti Liberecka jedním z výhledů do budoucna právě zahraniční styky a partnerství sousedních zemí.

• • • • • • • •

Cílem mé diplomové práce bylo přispět k poznání situace katolické církve na Liberecku od roku 1938. Výsledek jistě není dokonalým a podrobným zpracováním tohoto tématu. Protože se z velké části jedná o dosud nezpracovanou látku, zaměřila jsem se spíše na vytvoření jakéhosi historického přehledu, postaveného především na osobnostech duchovního života na Liberecku. Mezi ně patří na prvním místě duchovní správci libereckého arcidiekanství, ale například i litoměřičtí biskupové, kteří měli liberecký vikariát pod svou správou. Jedna obsáhlejší kapitola pojednává o františkánech v Liberci, kteří mají na starosti několik libereckých i okolních farností a stali se již neodmyslitelnou součástí zdejšího duchovního života.

Práce se zabývá důležitými událostmi a změnami, které nastaly především v přelomových obdobích. Situaci církve na Liberecku významně ovlivnil odsun německého obyvatelstva po roce 1945, který s sebou přinesl velký pokles počtu věřících v pohraničí. Také němečtí kněží odešli ze svých farností, které zůstaly neobsazeny a složitě se hledali noví kněží, kteří by farnosti spravovali.

V letech 1945–1948 se komunisté snažili získat si sympatie co největšího počtu lidí. Únor roku 1948 znamenal významný zlom nejen pro situaci církve, ale pro celou společnost. Komunisté získali moc a rychle se snažili ovládnout všechny společenské oblasti i všechny instituce. Církev se jim však podrobit nechtěla, a proto se stala největším nepřítelem komunismu. Po celá padesátá léta i v letech šedesátých trvala vlna rozsáhlých a dlouhodobých represí vůči katolické církvi.

Roku 1968 se v Československu začali více prosazovat reformní komunisté se svou koncepcí „socialismu s lidskou tváří“, kteří se snažili vnést do socialismu humánní rozměr. Tyto tendence se však objevovaly již od poloviny roku 1967. V církvi došlo k uvolnění situace, když se například biskupové mohli vrátit do svých úřadů nebo mohl opět vycházet církevní tisk. Toto období však netrvalo příliš dlouho. Po okupaci v srpnu 1968 následovala normalizace, kdy byly dosažené změny postupně zažehnány.

Po roce 1989, kdy došlo k pádu komunismu, se společnost po mnoha letech stala svobodnou. Církvi se otevřely nové možnosti, mohla bez obav působit na veřejnosti. Výhledy do budoucna se jevíly slibné, ovšem v průběhu 90. let začal počet věřících klesat a klesá stále. Úkolem církve do budoucna je snažit se tuto situaci změnit k lepšímu. Jednu z možností, jak se tomuto cíli přiblížit, spatuji v zahraniční spolupráci, o které jsem již hovořila.

Má práce nabízí několik námětů na další zajímavé výzkumy. Jedná se o témata, kterých se zde sice dotýkám, ale nevnuji se jim podrobně. Přínosné by jistě bylo například vnovat se dějinám Církve československé husitské a jejímu vývoji na Liberecku. Jako další zajímavé téma ke zpracování bych navrhovala podrobnější přehled situace řeholních sester v Liberci nebo například libereckých kapucínů a jejich kláštera.

- 76

7. s. 3-5.

SADÍLEK, Jakub. *Studium teologie v české františkánské provincii ve 20. st.*

(diplomová práce) Praha : Univerzita Karlova, 2006. 105 s.

Sčítání lidu, domů a bytů 1991. Liberec : český statistický úřad, 1992. 177 s.

Sčítání lidu, domů a bytů 2001. Liberec : český statistický úřad, 2003. 191 s.

VAŠKO, Václav. *Neumolená I*. Praha : ZVON, 1990. 267 s.

VAŠKO, Václav. *Neumolená II*. Praha : ZVON, 1990. 266 s.

Archivní materiály a kroniky:

Kronika libereckého arcidiekanství

Státní okresní archiv v Liberci

Ústav pro studium totalitních režimů v Praze

Internetové zdroje:

Apoštolský exarchát českokatolické církve v České republice [on-line]. 2010, [cit.2010-07-26]. Dostupné z: <<http://www.exarchat.cz>>.

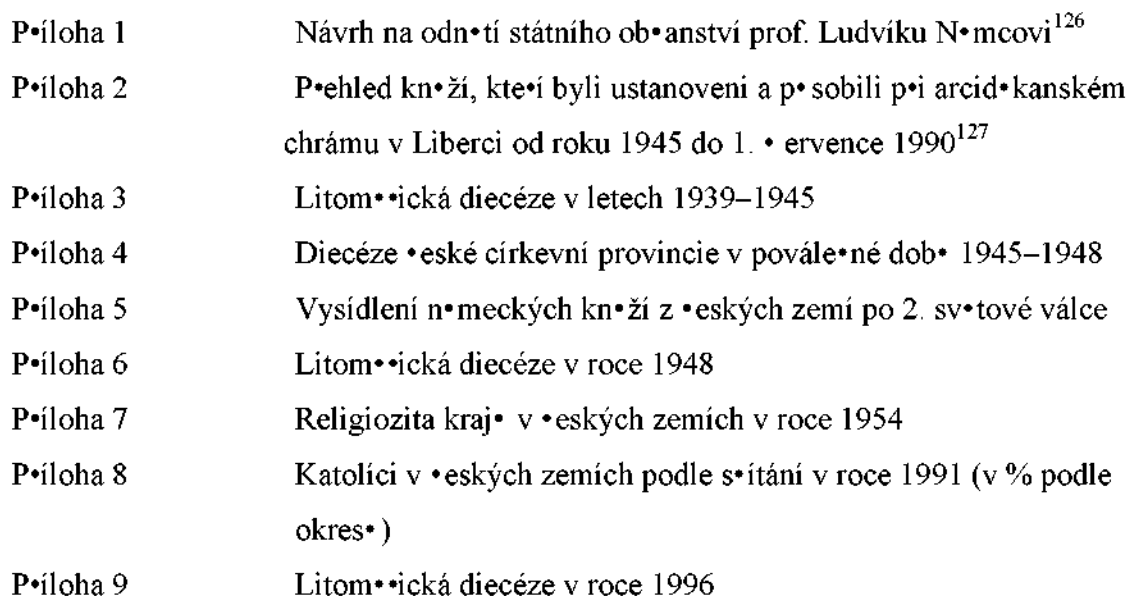
Biskupství litoměřické [on-line]. *Diecézní biskup Mons. Mgr. Jan Baxant*. 2009, [cit.2010-04-23]. Dostupné z: <<http://www.dltm.cz/diecezni-biskup>>.

Mezinárodní centrum duchovní obnovy [on-line]. poslední revize neuvedena [cit.2010-07-26]. Dostupné z: <<http://www.mcdo.cz>>.

ZUMR, Josef. P. *Vojtěch Kodera*. Zpravodaj PSPU [on-line]. 2007, březen-duben [cit. 2001-05-14]. Dostupné na www: <<http://download.ucps.cz/sbory/zpravodaj77.pdf>>.

-
-
-
-
-

%	procento
apod.	a podobn•
atd.	a tak d•le
• SR	• eskoslovenská republika
• SSR	• eskoslovenská socialistická republika
Doc.	docent
dr.	doktor
Ing.	inženýr
JNV	Jednotný národní výbor
KNV	krajský národní výbor
Mgr.	magistr
Mons.	monsignore
MUDr.	doktor medicíny
nap•.	nap•iklad
NDR	N•mecká demokratická republika
NSDAP	Národn• socialistická n•mecká strana d•lník•
OFM	• řád menších brat•í františkán• (Ordo Fratrum Minorum)
ONV	okresní národní výbor
P.	Pater (myslí se katolický kn•z)
PhDr.	doktor filosofie
PTP	Pomocné technické prapory
SdP	Sudeton•mecká strana (Sudetendeutsche Partei)
StB	státní bezpe•nost
sv.	svatý
ThD.	doktor teologie
ThDr.	doktor teologie
TJ	t•lovýchovná jednota
tzv.	takzvaný
ÚAV NF	úst•ední ak•ní výbor Národní fronty
ÚV KS•	úst•ední výbor Komunistické strany • eskoslovenska

-

¹²⁷ Cit. Kronika libereckého arcidiekanství

Návrh na odnětí státního občanství prof. Ludvíku Němcovi

prof. NĚMEC Ludvík, 10.10.1912, t.č. v USA - návrh na odnětí
čsl.st.obč. - předložení

Předkládám návrh na odnětí státního občanství ČSR shora uvedenému profesoru Ludvíku NĚMCOVI, nar. 10. 10. 1913 ve Starém Městě, české národnosti, farář (Arciděkanství úřad v Liberci, administrátor církve římsko-katolické), posl.tr.bytem v ČSR Liberec, Kostelní 7; t.č. v USA, Mt.St.Joseph Convent, 9801 Germantown, Ave Chestnut Hill, Philadelphia, Pa. 19118, který v roce 1948 emigroval ilegálně z ČSR a dosud se v cizině zdržuje bez souhlasu čs. úřadů.

Jmenovaný již v roce 1947 napadal při kázáních v kostele režim (zestátnění školství, atd.), tvrdil, že 10% nevěřících vládně 90 % věřících. Před útěkem byla u něj na faře schůzka duchovních z liberecka, kde prohlásil, že nikdy nebude souhlasit s odluhou církve od státu, že raději odejde. Apeloval na ostatní, aby jej následovali nebo alespoň pracovali proti republice. Dne 30. 3. 1948 opustil ilegálně republiku - přešel do NSR do americké zony (město Bayreut).

Navrhuji odnětí státního občanství ČSR shora jmenovanému podle FMV ČSSR č. 15/1977 z důvodů:

Nezákoně opustil území ČSR a zdržuje se v cizině nepřetržitě po dobu 5 let bez platného čs. dokladu oprávnujícího k pobytu v cizině. V cizině je členem organizace, která je svou činností zaměřena proti státnímu zřízení ČSSR (člen Společnosti pro vědu a umění ČSSR).
Emigroval z politických důvodů.

Tato informace byla získána I. správou FMV a v opatření postoupena zdejšímu KO-PV dnem 1976.

Oblastní odbor I. správy FMV a StB s odnětím státního občanství ČSR jmenovanému souhlasí.

Náčelník KO-PV Hstí A.L.
pplk. František FRYC

**Přehled kněží, kteří byli ustanoveni a působili při arciděanském chrámu
v Liberci od roku 1945 do 1. července 1990**

P. Karel Liesler, kaplan	1. červenec 1945 až (chybí záznam)
P. Ludvík Němec, kaplan	1. prosinec 1945 až (chybí záznam)
administrátor	1. září 1946 až (chybí záznam)
P. Jaroslav Michal, administrátor	7. duben 1948 až (chybí záznam)
P. Josef Hendrich, kaplan	1. srpen 1949 až 16. červen 1950
P. Vojtěch Koderá, vikarius substitutus	19. prosinec 1948 až 20. únor 1951
P. Václav Bošek, kaplan	1. červenec 1950 až 1. červenec 1951
P. Leo Kašný, kaplan	1. březen 1951 až 24. duben 1953
P. Josef Jech, kaplan	1. říjen 1950 až (chybí záznam)
P. Bohuslav Čálek, administrátor	10. březen 1951 až 13. říjen 1952
P. Jaromír Korejs, kaplan	23. březen 1951 až 1. březen 1952
P. Martin Černý, kaplan	1. říjen 1951 až 20. leden 1952
P. František Borák, kaplan	není uvedeno
P. Jan Vraštil, administrátor	27. září 1952 až 31. srpen 1954
P. Ferdinand Mánek, kaplan	24. duben 1953 až 1. srpen 1961
P. Vladimír Sluka, kaplan	15. leden 1954 až 1. srpen 1955
P. František Klapuch, administrátor	1. září 1954 až 1. listopad 1955
administrátor	1. červenec 1957 až 1. srpen 1964
P. Rudolf Havera, kaplan	23. červenec 1955 až 20. září 1955
P. Ladislav Navrátil, kaplan	10. srpen 1955 až 1. březen 1957
P. Vincenc Šurina, kaplan	20. září 1955 až 1. říjen 1955
P. Josef Kovářík, kaplan	24. říjen 1955 až 15. srpen 1956
P. Jaroslav Knespl, administrátor	24. říjen 1955 až 1. říjen 1956
P. Jaroslav Galbavý, kaplan	15. srpen 1956 až 1. březen 1957
P. Jan M. Surý, administrátor	1. říjen 1956 až 1. červenec 1957
P. Stanislav Havlas, kaplan	1. březen 1957 až 1. říjen 1957
P. Karel Quallizza, kaplan	1. říjen 1957 až 16. říjen 1958
P. Josef Bouček, kaplan	1. březen 1957 až 1. září 1957
P. František Pissinger, kaplan	16. říjen 1958 až 1. duben 1959

P. Rudolf Prechal, kaplan	1. duben 1959 až 6. březen 1961
P. Jindřich Krtil, kaplan	5. březen 1961 až 1. srpen 1962
P. Václav Hlouch, kaplan	1. srpen 1961 až 1. srpen 1966
P. Leopold Dvořák, kaplan	1. srpen 1962 až 13. červenec 1963
P. František Opletal, kaplan	8. červenec 1963 až 1. září 1974
P. Ignác Stodůlka, administrátor	1. srpen 1964 až 14. srpen 1964
P. Alois Frajt, administrátor	15. březen 1965 až 30. září 1974
P. Karel Volejník, kaplan	1. srpen 1966 až 1. srpen 1972
P. Alexej Baláž, kaplan	1. srpen 1972 až 1. říjen 1974
P. Josef Soušek, kaplan	1. září 1974 až 7. červenec 1998
P. Josef Dobiáš, administrátor	1. říjen 1974 až 31. červenec 1990
P. František Opletal, arciděkan	1. srpen 1990 dosud

Prohlášení

Byl(a) jsem seznámen(a) s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracoval(a) samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím diplomové práce a konzultantem.

Datum: 27. 7. 2010

Podpis: Jana Janosiková-Bielská

Pod•kování

D•kuji Doc. PhDr. Ing. Miloši Rabanovi, Th.D. za vedení mé diplomové práce a zajímavé podn•ty, P. Antonínu Kejdanovi OFM za velmi podn•tný rozhovor, P. Františku Opletalovi za umožn•ní studia kroniky na libereckém arcid•kanství a všem ostatním, kte•í m•li trp•livost a ochotu se pod•lit o své vzpomínky. Ráda bych pod•kovala i všem ostatním, kte•í mi jakkoliv pomohli, t•eba jen duševní podporou, a které zde nejmenuji.

•